

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ
ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΔΙΑΛΟΓΟΥ

ΒΗΜΑ Ιδεών

ΤΕΥΧΟΣ 3 - ΙΟΥΛΙΟΣ 2007

www.vimaideon.gr

- Η Δικαιοσύνη σε κρίση ■ Ομερτά για τις πόλεις ■ Κλιματική αλλαγή: η πολιτική διάσταση
- Ουρανοξύστες στην πόλη ■ Διαφθορά στο κράτος ■ Προστασία της προσωπικότητας και ΜΜΕ
- Από τις συγκρούσεις στις συναντήσεις των πολιτισμών ■ Ποιότητα ζωής και διατροφή

ΕΕ: Τοπίο στην ομίχλη

Μεταξύ ολοκλήρωσης και εθνικών «εγωισμών»

- Το τέλος του ευρωπαϊκού γίγνεσθαι ■ Ευρωπαϊκό Σύνταγμα: όπισθεν ολοταχώς
- Ο ευρωπαίος ασθενής ■ Η ανάγκη μιας νέας στρατηγικής επικοινωνίας ■ Το μέλλον της ελληνικής ευρωπαϊκής πολιτικής ■ Η ιδέα της Ευρώπης

Massimo D'Alema Ευρώπη: Στρατηγική χωρίς εξουσία

Ευρωπαϊκή Ένωση: Τοπίο στην ομίχλη

Μεταξύ ολοκλήρωσης και εθνικών «εγωισμών»

**Το τέλος
του «ευρωπαϊκού
γίνεσθαι»**

Η συμφωνία επετεύχθη, το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο εγκαταλείφθηκε και μια καινούργια Διακυβερνητική Συνδιάσκεψη άρχισε, που θα καταλήξει σε «Μεταρρυθμιστική Συνθήκη». Οι περισσότεροι σπεύδουν να μιλήσουν για μία ακόμη κρίση που αποσοβήθηκε, για ένα ακόμη αδιέξοδο που έληξε. Είναι όμως έτσι; Ναι, αν το ζητούμενο ήταν να γυρίσει η σελίδα, να πάψει η ομηρεία, να μπουκνουν κάποιες ρυθμίσεις. Όχι, όμως, αν αυτό που ενδιαφέρει είναι η ευρωπαϊκή ενοποίηση αυτή καθαυτή, το «μεγάλο σχέδιο», η Ενωμένη Ευρώπη. Στην πραγματικότητα η κρίση είναι βαθιά, μακροχρόνια και «υπαρξιακού χαρακτήρα». Το Σύμφωνο δεν ήταν παρά ένα θύμα και όχι η αιτία αυτής της κρίσης. Ενδεχομένως το σημερινό σημείο ολοκλήρωσης να αποτελεί και σημείο ισορροπίας, με την έννοια της επιδράσης δυνάμεων που αλληλοεξουδετερώνονται. Η υπόθεση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης όμως ενείχε από την αρχή ένα εξελικτικό στοιχείο, μια δυναμική. Αυτή η δυναμική είναι, εδώ και αρκετά χρόνια, σε σοβαρή κρίση.

Η μέχρι σήμερα πρόοδος προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση πραγματοποιήθηκε χωρίς ποτέ να ανημετωπίζονται κάποιες θεμελιώδεις αντιθέσεις στο εσωτερικό της Ευρώπης. Θεμελιώδεις, πάγιες αντιθέσεις, όχι απλές αποκλίσεις θέσεων, ποικιλία απόψεων ή έστω ιδεολογικές συγκρούσεις. Αυτές οι ριζικές, διαχρονικού χαρα-

κτήρα, διαιρέσεις εστιάζονται σε δύο κυρίως ζητήματα: το πρώτο αφορά αυτή την ίδια την ευρωπαϊκή ενοποίηση. Η εθνικιστική σε ανηπαράθεση με την ευρωπαϊστική προσέγγιση ως προς τη μεταφορά μέρους της εθνικής κυριαρχίας σε κεντρικό ομοσπονδιακό επίπεδο είναι πάγια ριζωμένη σε κάποιες χώρες. Αλλά και μεταξύ των οπαδών της ομοσπονδιοποίησης, υπάρχουν κράτη που θα προτιμούσαν τη διακρατική σε αντιδιαστολή με την υπερκρατική προσέγγιση. Δέχονται τη μείωση της εθνικής αρμοδιότητας χωρίς όμως και την αύξηση της υπερεθνικής. Η Γερμανία ή το Βέλγιο, για παράδειγμα, είναι και υπήρξαν πάντοτε «ομοσπονδιακές» χώρες, η Γαλλία θα αποδεχόταν εύκολα τον διακρατικό-διακυβερνητικό χαρακτήρα και πολύ πιο δύσκολα τον υπερκρατικό, ενώ η Βρετανία όλα αυτά τα θεωρεί σαν κάτι περισσότερο από αναγκαίο κακό.

Η άλλη θεμελιώδης διαφορά έχει να κάνει με την ιστορία. Είναι ανεξίτηλα τα σημάδια που άφησε η ιστορία στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ανεξίτηλα, αλλά και πολύ διαφορετικά. Ακραίο αναμφισβήτητο παράδειγμα η επισήμανση από τον πρωθυπουργό της Πολωνίας ότι η χώρα που θα είχε πολύ μεγαλύτερο από τον σημερινό πληθυσμό αν δεν είχε υπάρξει ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος (!). Ενα άλλο παράδειγμα είναι η κρίση του Σουέζ. Αν και επεφύλαξε την ίδια μοίρα στους συμμάχους Βρετα-

συνέχεια από τη σελ. 11

νια και Γαλλία, έδωσε στη μεν Μεγάλη Βρετανία το μήνυμα «ποτέ Ξανά σε άλλο στρατόπεδο από εκείνο των ΗΓΙΑ», στη δε Γαλλία «ποτέ Ξανά πλήρης εξάρτηση από τις ΗΓΙΑ». Και βέβαια η ευρωπαϊκή «Ενδεκάτη Σεπτεμβρίου» και η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, που δεν επιτρέπει στις χώρες της Βαλτικής να δουν τη Ρωσία όπως τη βλέπει η Γαλλία ή η Γερμανία, ακόμη και αν το διακύβευμα είναι η ενέργεια ή η έρευνα.

Ολοκλήρωση μέσω κρίσεων

Αυτές τις διαφορές η μέχρι σήμερα διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης δεν μπόρεσε, αλλά και δεν θέλησε να λύσει. Κάτι περισσότερο: η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση κτίστηκε πάνω στη «μη-λύση». Αντί για την αρχή της εκφρασμένης πλειοψηφίας, αρχή που με τη σειρά της προϋποθέτει μια σχετικά ομοιογενή «πολιτεία», επελέγη από την αρχή η περίφημη «μέθοδος Μονέ», η οποία στηρίζεται στην αλληλουχία κρίσεων. Με τα ίδια τα λόγια του Jean Monnet: «Η Ευρώπη θα συντίθεται μέσω κρίσεων και δεν θα είναι παρά το άθροισμα των λύσεων που η ίδια θα φέρει στις κρίσεις αυτές». Η κρίση αποτέλεσε πάντοτε ανάγκη γιατί μόνο έτσι η λύση, ο τελικός συμβιβασμός, επεκτείνονταν και σε άλλους τομείς, διευρύνοντας το φάσμα των τομέων της από κοινού δράσης, βαθαίνοντας την ολοκλήρωση. Γνωστά παραδείγματα, η σύνδεση της αγροτικής πολιτικής με την απελευθέρωση του εμπορίου στο ξεκίνημα ήδη της ολοκλήρωσης, η πρόσδεση της γεωγραφικής αναδιανομής (της περίφημης «συνοχής») στην απελευθέρωση της εσωτερικής αγοράς την πρωϊκή εποχή της Ενιαίας Πράξης, η προώθηση της έρευνας και του «υποδείγματος γνώσης» ως αναπτυξιακού εργαλείου πρόσφατα. Οι ίδιοι οι ευρωπαϊκοί θεσμοί χαρακτήκαν για να εξυπηρετήσουν τη νεο-λειτουργική αυτή λογική – κατ' εχούνη βέβαια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με το (σχεδόν) αποκλειστικό δικαίωμα πρωτοβουλίας και τον μοναδικό στον κόσμο) συνδυασμό του δικαιώματος αυτού με την ευθύνη τήρησης των Συνθηκών και εφαρμογής της νομοθεσίας.

Αλλά, όπως γράφει και ο Λουκάς Τσουκαλός στο αφιέρωμα αυτό, «η, για ευγενείς σκοπούς, συνωμοσία αυτή έφτασε στα όριά της». Η προώθηση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης «εξ υφαρπαγής», «στα μουλωχτά» («integration by stealth») την ονομάζει ο Giandomenico Majone) έφτασε στα όριά της γιατί οι επόμενοι σταθμοί είναι αδύνατοι. Η μεταφορά κυριαρχικών δικαιωμάτων στο υπερεθνικό επίπεδο είναι αδύνατη, λόγω ακριβώς της τεράστιας απόκλισης των προτιμήσεων, όπως τουλάχιστον εκφράζονται αυτές από τις κυβερνήσεις.

Ενιαία εξωτερική πολιτική

Είναι σημαντικές οι πρόσφατες αποφάσεις για «Υπατο Αντιπρόσωπο Εξωτερικής Πολιτικής», αλλά αποτελεί αφέλεια να πιστευτεί ότι μια διαδικασία συνεργασίας αρκεί για να ξεπεραστούν βαθιές ιστορικές διαφορές, ο τρόπος λήψης αποφάσεων δηλαδή αντί για την ουσιαστική σύγκλιση, η

Όσα κράτη και όσες πολιτικές δυνάμεις πιστεύουν στο όραμα της ομοσπονδιακής Ευρώπης – αυτό που ο βέλγος πρωθυπουργός Guy Verhofstadt είχε την τόλμη να ονομάσει «Ενωμένες Πολιτείες της Ευρώπης» – να καθίσουν και να τη σχεδιάσουν

προώθηση του μέσου ως υποκατάστατο της επίτευξης του σκοπού. Υπάρχουν φυσικά τομείς όπου η συνεργασία και η ενιαία στρατηγική είναι εφικτές. Όχι μόνο τομείς «χαμηλής πολιτικής» (όπως η έρευνα, το περιβάλλον ή ακόμη και η ενέργεια) αλλά και εξαιρετικά σημαντικοί τομείς – ακόμη και για την παγκόσμια ειρήνη. Στη μεγάλη κρίση του Λιβάνου, αλλά και στο ζήτημα της αντιμετώπισης του πυρηνικού εξοπλισμού του Ιράν, η ευρωπαϊκή θέση και ενιαία ήταν και καθοριστικό ρόλο έπαιξε. Αλλά, όπως λέει και ο Massimo D' Alema στη συζήτηση που ακολουθεί, μπορεί κανείς να φανταστεί πως αν αποφάσιζαν τα ομοσπονδιακά όργανα (κατ' εχούνη το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο) και όχι οι κυβερνήσεις θα είχε υπάρξει συμμετοχή της Ευρώπης στον πόλεμο του Ιράκ; Πώς προσδοκά λοιπόν κανείς να δεχτούν οι χώρες οι οποίες ήταν υπέρ της εισβολής (η πλειοψηφία των μελών της ΕΕ) τη μεταφορά σε υπερκρατικά όργανα μιας τέτοιας εξουσίας;

Οικονομική πολιτική

Δεν είναι όμως μόνο η εξωτερική πολιτική. Είναι και η οικονομική πολιτική, η κοινοτικοποίηση της οποίας δεν μπορεί να αποχωριστεί από τη δημοσιονομική-φορολογική της διάσταση, δηλαδή την κατανομή πόρων και δημοσίων δαπανών, την πεμπουσία με άλλα λόγια της αναδιανεμητικής πολιτικής. Δεν υπάρχει κράτος ή κρατικό μόρφωμα οποιασδήποτε μορφής – ομοσπονδία, συνομοσπονδία ή και «ομοσπονδία των εθνών» κατά J. Delors – που να μην στηρίζεται σε κάποια ισορροπία ως προς την παροχή δημοσίων αγαθών ανάμεσα στον στόχο της αποδοτικότητας και στον στόχο της ισότητας στην κατανομή. Στο μέγεθος της πίτας και στο μοίρασμά της. Είναι όμως τέτοιες οι ενδοευρωπαϊκές διαφορές ώστε κανένας δεν είναι διατεθειμένος να απολέσει, μεταφέροντας στο υπερκρατικό επίπεδο έναν μοναδικό μοχλό άσκησης πολιτικής: την αναδιανεμητική λειτουργία. Ήδη είναι δύσκολη, ως αδύνατη, η πολιτικοποίηση της νομισματικής πολιτικής και η αυτονόμησή της από την οικονομική πολιτική (βλέπε, για παράδειγμα, την πάγια γαλλική στάση απέναντι στο «υπερτιμημένο» ευρώ). Αλλά οικονομική πολιτική, χωρίς την αναδιανεμητική διάστασή της είναι αδιανόητη. Η επίκληση της αρχής της «ενότητας στη διαφορά» δεν αρκεί για να καταστήσει εφικτή την ενοποίηση όταν οι διαφορές των προτιμήσεων παραμένουν τεράστιες.

Το πρόβλημα δεν βρίσκεται όμως μόνο στο ότι η σημερινή (ή μάλλον η χθεσινή) μέ-

θοδος ολοκλήρωσης έφτασε στα όριά της. Το κυριότερο είναι ότι ο ίδιος ο τρόπος επίλυσης των διαφορών έχει οδηγήσει σε βαθιές δυσαρμονίες, οι οποίες «δηλητηριάζουν» πλέον την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Τρία είναι, κατά τη γνώμη μου, τα αεγάρωτα αυτά χάσματα.

Χάσμα αποτελεσματικότητας. Η γραφειοκρατία, ο απαιτούμενος χρόνος λήψης αποφάσεων στο ευρωπαϊκό επίπεδο αποτελούν ένα σοβαρό πρόβλημα που επιδεινώνεται ιδίως τώρα με τη μεγάλη διεύρυνση. Αναποτελεσματικότητα όμως υπάρχει όχι μόνο στην ικανότητα επίλυσης προβλημάτων αλλά και ως προς τον βαθμό και την έκταση μεταφοράς στο υπερκρατικό πεδίο συγκεκριμένων πολιτικών. Η κυριότερη ίσως αιτία αναποτελεσματικότητας βρίσκεται στην αναντιστοιχία μέσων και σκοπών. Όλο και περισσότεροι πολιτικοί στόχοι επαφίενται στη χρήση «ήπιων» μορφών πολιτικής. Και τούτο επειδή δεν έχει υπάρξει πραγματική μεταφορά εξουσίας στο κεντρικό επίπεδο, αλλά μόνο κατ' επιφάνεια και για την επίτευξη τεχνητών ισορροπιών τη στιγμή των μεγάλων αποφάσεων. Οι «ήπιες» όμως πολιτικές, δεν αποτελούν παρά προτροπή των κυβερνήσεων στην άσκηση κάποιων πολιτικών και όχι υποκατάσταση των εθνικών από υπερεθνικές πολιτικές. Προτροπή, παρουσίαση των «βέλτιστων πρακτικών» αλλά όχι πολιτική.

Χάσμα αξιοπιστίας. Δεν είναι μόνο η σχέση ανάμεσα σε αυτά που αναλαμβάνει και αυτά που είναι σε θέση να επιτελέσει η Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και η σχέση ανάμεσα σε αυτά που ισχυρίζεται ότι επιτελεί και αυτά που πράγματι επιτελεί. Στο χάσμα της αποτελεσματικότητας προστίθεται δηλαδή απόκλιση, του πολιτικού λόγου από την πραγματικότητα. Ισχυρίζεται ότι αποτελεί μηχανισμό εξισορρόπησης των αποτελεσμάτων της παγκοσμιοποίησης, ενώ στερείται μέσων ώστε να είναι κάτι περισσότερο από απλός φορέας αυτής της παγκοσμιοποίησης. Ισχυρίζεται ότι ασκεί πολιτική ανάπτυξης ή μείωσης της ανεργίας, ενώ στην πραγματικότητα δεν έχει ως Ένωση σχεδόν κανέναν τρόπο παρέμβασης. Αναμενόμενο φυσικά ο νέος που δεν βρίσκει δουλειά να θεωρεί την ΕΕ υπεύθυνη. Υπόσχεται όσα δεν έχει τα μέσα να πραγματοποιήσει και ταυτίζεται έτσι «αυτοβούλως» με τον φόβο και την αγωνία για το αύριο των πολιτών της. Από δύναμη αισιοδοξίας γίνεται φορέας απαισιοδοξίας. Εξ ου και το οξύμωρο. Πολλοί ψηφίζουν «Οχι» στο Σύμφωνο της ΕΕ, «Οχι» στην περισσότερη Ευρώπη, ενώ στην πραγματικότητα ζητούν

από την Ευρώπη να έχει πραγματική εξουσία υλοποίησης της πολιτικής που «ισχυρίζεται» ότι έχει, ζητούν δηλαδή περισσότερη Ευρώπη.

Χάσμα δημοκρατικής νομιμοποίησης. Η έννοια της δημοκρατίας περιλαμβάνει αλλά και υπερβαίνει αυτή της αντιπροσωπευσης. Πάντως, παρά τη δημιουργία και την ενίσχυση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, παρά τη δυνατότητα πρότασης μομφής και αποβολής της Επιτροπής που απέκτησε, όσο και αν βελτιώθηκε και βελτιωθεί η διαδικασία λογοδοσίας και λήψης αποφάσεων στο εσωτερικό της Επιτροπής, κυρίαρχη μορφή νομιμοποίησης των κοινοτικών θεσμών και οργάνων παραμένει η έμμεση νομιμοποίηση, εκείνη δηλαδή που στηρίζεται στη δημοκρατική νομιμότητα των κυβερνήσεων. Αυτή όμως αποτελεί την κατ' εχούνη διακρατική νομιμοποίηση και τα όριά της όσο προχωρεί η υπερεθνική λειτουργία είναι προφανή. Με άλλα λόγια, όσο πρυτανεύει η διακρατική λογική και οι αποφάσεις λαμβάνονται από τα κράτη, έστω και αν όλο και περισσότερες αποφάσεις λαμβάνεται «από κοινού», η έμμεση νομιμοποίηση ίσως επαρκεί. Σίγουρα όμως δεν επαρκεί όταν λαμβάνονται αποφάσεις στο υπερκρατικό επίπεδο που άπτονται των «ιερών και σείων» της εξωτερικής, ή της οικονομικής πολιτικής.

Κανείς δεν μπορεί να υποτιμήσει το συγκλονιστικό αυτό πείραμα των τελευταίων 50 χρόνων που λέγεται ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Ο κόσμος είναι διαφορετικός, αλλά και καλύτερος, ακριβώς επειδή υπήρξε αυτή η «υπέροχη περιπέτεια». Κεντρικό στοιχείο της και μέθοδος πραγμάτωσης η αρχή της ολοένα και μεγαλύτερης ενοποίησης. Ίσως όμως ήρθε η ώρα για αλλαγή πορείας. Δεν είναι με συνεχώς περισσότερη Ευρώπη που θα μπορέσει να γίνει το επόμενο βήμα. Η πραγματική «ευρωπαϊστική» προσέγγιση προϋποθέτει να ισχυροποιήσουμε και σταθεροποιήσουμε αυτό που έχουμε. Να το δούμε όχι βέβαια ως τέλος αλλά ούτε και ως ένα ακόμη μετέωρο βήμα. Να το δούμε ως σημείο ισορροπίας και να συγκεντρώσουμε την προσπάθεια στην αύξηση της αποτελεσματικότητας, στη μείωση της αναξιοπιστίας του πολιτικού λόγου και στη βελτίωση του δημοκρατικού τρόπου λειτουργίας.

Συγχρόνως όσα κράτη και όσες πολιτικές δυνάμεις πιστεύουν στο όραμα της ομοσπονδιακής Ευρώπης – αυτό που ο βέλγος πρωθυπουργός Guy Verhofstadt είχε την τόλμη να ονομάσει «Ενωμένες Πολιτείες της Ευρώπης» – να καθίσουν και να τη σχεδιάσουν. Με εκείνες τις εξουσίες που ασκούνται αποτελεσματικότερα στο κεντρικό επίπεδο, με κλασικότερη διάκριση εξουσιών και χωρίς την «κοινοτική μέθοδο» και το «αποκλειστικό δικαίωμα πρωτοβουλίας» της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που δεν έχουν τη θέση τους σε μια σταθερή συνταγματική τάξη. Με άμεσα εκλεγμένες την εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία. Με τον ευρωπαϊκό λαό από την αρχή στο τιμόνι. Τον λαό που δεν θα καλείται απλώς να μην ανηδράσει ή, έστω, να επικυρώσει αποφάσεις, αλλά να δώσει κατεύθυνση και εντολή. Το «ευρωπαϊκό γίγνεσθαι» να αντικατασταθεί από το «ευρωπαϊκό είναι». ●

Ευρωπαϊκό Σύνταγμα

Οπισθεν ολοταχώς στην πορεία προς την πολιτική ενοποίηση

Η Διακυβερνητική Διάσκεψη φάνηκε να ολοκληρώνει τον ιστορικό κύκλο της τον Δεκέμβριο του 2000 στη Νίκαια. Η αναθεώρηση των Συνθηκών επρόκειτο να δώσει τη θέση της στη θέσπιση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, το οποίο εγκαίνιαζε μια νέα σελίδα στην πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Η γέννησή του οργανώθηκε εν πρώτοις σε δύο διακριτές φάσεις, τη Συνέλευση και τη Διακυβερνητική. Η Συνέλευση για το μέλλον της Ευρώπης εκπόνησε το σχέδιο Συντάγματος σε συνθήκες δημοσιότητας και διαφάνειας ενώ η Διακυβερνητική Διάσκεψη επέφερε όσες τροποποιήσεις έκρινε επιβεβλημένες. Τα κεντρικά προβλήματα που την απασχόλησαν είχαν αποτελέσει αντικείμενο ευρείας συζήτησης, η οποία συνέβαλε στη συνειδητοποίηση της σημασίας του Ευρωπαϊκού Συντάγματος.

Η υιοθέτησή του από τη Διακυβερνητική Διάσκεψη αποφασίστηκε, ως γνωστόν, τον Ιούνιο του 2004. Απέμενε λοιπόν η έγκρισή του σύμφωνα με τις προβλεπόμενες συνταγματικές διαδικασίες. Στην τρίτη και τελευταία φάση του όλου εγχειρήματος τα κράτη-μέλη καλούνταν να επικυρώσουν τη Συνθήκη με τα αρμόδια νομοθετικά σώματα ή με δημοψήφισμα ή και με τις δύο διαδικασίες.

Το νέο πρότυπο

Το κείμενο που επεξεργάστηκε η Συνέλευση και υιοθέτησε έπειτα με σημαντικές αλλαγές η Διακυβερνητική Διάσκεψη έτεμνε κεντρικά ζητήματα. Οι επιλογές του υπερέβαιναν κατά πολύ το περιεχόμενο μιας Συνθήκης και ανήκαν συχνά στην ύλη ενός Συντάγματος.

Από τις επισημάνσεις που προηγήθηκαν προκύπτει ότι η διαδικασία για τη θέσπισή του στηριζόταν σε αντιλήψεις που απέβλεπαν να δώσουν ώθηση και δυναμική στην πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Οι επιλογές που την εξειδίκευαν αποτελούσαν ένα νέο πράγματι πρότυπο στην ιστορία των θεσμών. Συνέλευση, Διακυβερνητική, Σύνταγμα, Συνθήκη και έγκρισή της με κύρωση ή δημοψήφισμα ήταν τα βασικά, δοκιμασμένα και νέα, υλικά με τα οποία επιχειρήθηκε η ανασύνταξη της Ενωσης. Τα υλικά αυτά, συνδυάζονταν με ευρηματικότητα και πρωτοτυπία, προδιέγραφαν και την ομοσπονδιακή προοπτική της.

Περисυλλογή και αμφισβήτηση

Η αρνητική έκβαση των δημοψηφισμάτων

Γιώργος Παπαδημητρίου
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΑΘΗΝΩΝ

Η εντολή προς τη Διακυβερνητική δεν περιορίζεται στην απάλειψη κάθε μνείας του Συντάγματος. Συμπαρασύρει, με συστηματική συνέπεια, πολλές βασικές επιλογές που συνυφαίνονται με την ποιότητα και τη λειτουργία του

στη Γαλλία και στην Ολλανδία τον Μάιο του 2005 ανέκοψε τη διαδικασία έγκρισης του Ευρωπαϊκού Συντάγματος. Η διετής περισυλλογή που ακολούθησε ενίσχυσε την αμφισβήτησή του για διαφορετικούς και συχνά ετερόκλητους λόγους, αν και είχε υιοθετηθεί ομόφωνα από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων. Η αποδόμηση του προτύπου για τη μετεξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ενωσης ήταν αναπόφευκτη.

Η γερμανική προεδρία ανέλαβε να παρουσιάσει ό,τι ήταν δυνατόν από τις βασικές επιλογές του, οι διαβουλεύσεις όμως με τα μέλη της Ενωσης περιόρισαν τις φιλοδοξίες της. Με αυτά τα δεδομένα, προσανατολίστηκε σε συμβιβαστικές προτάσεις που θα ήταν δυνατόν, να γίνουν ευρύτερα και εν τέλει γενικά αποδεκτές.

Τον τόνο στις σχετικές αναζητήσεις έδωσαν κατά πρώτο λόγο η αρνητική στάση της Πολωνίας, ιδίως για την απαιτούμενη πλειοψηφία ως προς τη λήψη αποφάσεων, αλλά και οι γνωστές εμμονές της Βρετανίας για την εγκατάλειψη ορισμένων προωθημένων επιλογών του Συντάγματος. Επιφυλάξεις και αντιρρήσεις προέβαλαν επίσης σε διάφορα επί μέρους ζητήματα ορισμένα από τα νέα ιδίως μέλη της Ενωσης. Η σύγκλιση και η σύνθεση απόψεων θα απέβαινε ένα εξαιρετικά δύσκολο έργο.

Από το Σύνταγμα στη Συνθήκη

Από τα Συμπεράσματα και την εντολή προς τη Διακυβερνητική Διάσκεψη προκύπτει ότι κορυφαία επιλογή δεν είναι μόνο η αποδόμηση αλλά η εγκατάλειψη του Συντάγματος. Το πρότυπό του για τη θεσμική εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ενωσης αντικαθίσταται με το πρότυπο της Συνθήκης. Η Συνέλευση, το πιο νεωτερικό στοιχείο για την ανασύνταξη της Ενωσης, αποτελεί παρένθεση. Η θεσμική μεταρρύθμιση ανατίθεται πια στη Διακυβερνητική Διάσκεψη, η οποία μάλιστα θα συγκληθεί από την αρχή. Με αυτόν τον τρόπο αναβιώνει το γνώριμο πρότυπο της αναθεώρησης των Συνθηκών.

Η εντολή προς τη Διακυβερνητική δεν περιορίζεται στην απάλειψη κάθε μνείας του Συντάγματος. Συμπαρασύρει, με συστηματική συνέπεια, πολλές βασικές επιλογές που συνυφαίνονται με την ποιότητα και τη λειτουργία του. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι ο διαφορετικός προσδιορισμός των αξιών της, η εγκατάλειψη του συστήματος που προέβλεπε το Σύνταγμα για τις κοινοτικές πράξεις, η παράλειψη της διάταξης για την υπεροχή του ενωσιακού έναντι του εθνικού δικαίου, η διαγραφή των συμβόλων της Ενωσης, η

αντιμετώπιση του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, η μετονομασία του Υπουργού Εξωτερικών σε Υπάτο Εκπρόσωπό της και, τέλος, οι πρόνοιες για την Εξωτερική Πολιτική και την Πολιτική Ασφαλείας. Πρόκειται για επιλογές που εξέφραζαν σαφώς την ομοσπονδιακή προοπτική της.

Οπισθεν ολοταχώς!

Μετά την κοινοπραξία των δύο τελευταίων ετών, η Ευρωπαϊκή Ενωση φαίνεται να βαδίζει προς την έμβαση της κρίσης, χωρίς να επιταχύνει τον βηματισμό της προς τη θεσμική ωρίμανσή της. Η προοπτική που διαγράφεται επιτρέπει, ύστερα από περιπέτειες περίπου οκτώ χρόνων, να εγκριθεί η νέα Συνθήκη, με τις περιορισμένες φιλοδοξίες της, πριν από τις ευρωεκλογές του 2009. Η εξέλιξη αυτή είναι παρήγορη, γιατί η παράταση της εκκρεμότητας θα είχε οδυνηρές συνέπειες.

Οι λόγοι της αποτυχίας του συνταγματικού εγχειρήματος είναι πολλοί. Θα μπορούσαμε να τους αποδώσουμε στον σχεδιασμό για τη θέσπιση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος και στο ότι ορισμένες επιλογές του ήταν άλλοτε πολύ φιλόδοξες και άλλοτε αμετροεπείς. Επίσης στο γεγονός ότι δεν προσπαθήσαμε να διαμορφώσουμε έναν πρόσφορο ευρωπαϊκό δημόσιο χώρο που θα αναβάθμιζε το πολιτικό σύστημά μας και δεν ενημερώσαμε επαρκώς τους πολίτες, συμβάλλοντας στην εμπέδωση ευρωπαϊκής συνείδησης. Τέλος, δεν εκτιμήσαμε σωστά την πολιτική συγκυρία και αφεθήκαμε σε αδιέξοδους συμβιβασμούς, καταλείποντας χώρο στην προβολή ιδιοτελών και συχνά παρωχημένων απόψεων.

Κατά την περίοδο περισυλλογής, αντί να διερευνήσουμε τους παραπάνω λόγους και να αναζητήσουμε λύσεις, προτιμήσαμε την ευκολία της αναδιπλώσεως σε χαμηλότερο παρονομαστή. Το τίμημα που καλούμαστε να καταβάλουμε είναι μεγάλο. Η εγκατάλειψη του προτύπου του Συντάγματος και η επιστροφή στο πρότυπο της Διακυβερνητικής μάς οδηγεί «οπισθεν ολοταχώς». Ισοδυναμεί με την αποδυνάμωση της ομοσπονδιακής προοπτικής και την επιβράδυνση της μετεξέλιξης της Ευρωπαϊκής Ενωσης σε μια πραγματικά πολιτική ένωση. Και όλα αυτά συμβαίνουν σε μια στιγμή που είναι περισσότερο παρά ποτέ επιτακτική η ανασυγκρότησή της. Η πεμπουσία της απόφασης της Συνόδου Κορυφής αποτελεί λοιπόν αναγκαίο συμβιβασμό αλλά και οπισθοδρόμηση στην πορεία προς τη θεσμική ωρίμανσή της. ●

Ο ευρωπαίος ασθενής

Η θεραπεία απαιτεί ίσως έναν ανανεωμένο λόγο και ένα νέο ευρωπαϊκό όραμα

Ζήσαμε στην Ευρώπη μια ειρηνική επανάσταση τα τελευταία περίπου εξήντα χρόνια, μια επανάσταση που άλλαξε ριζικά την οικονομική και πολιτική τάξη πραγμάτων στη Γηραιά Ηπειρο. Δεν έχει ιστορικό προηγούμενο, ούτε και μπορεί να συγκριθεί με όσα συμβαίνουν στα υπόλοιπα μέρη του πλανήτη σήμερα.

Τα βασικά χαρακτηριστικά της σύγχρονης Ευρώπης, με λίγες μόνον εξαιρέσεις κυρίως στη γειτονιά μας, είναι τα ανοικτά σύνορα, η δημοκρατία και το κράτος δικαίου, η ολοένα αυξανόμενη αλληλεξάρτηση που συνοδεύεται από συνδιαχείριση (μερικοί τολμούν να μιλούν για συγκυριαρχία), καθώς και η, έστω περιορισμένη, αλληλεγγύη μεταξύ των χωρών. Και δεν είναι καθόλου λίγα για μια περιοχή του κόσμου, μικρή αλλά πυκνοκατοικημένη, με μακρά ιστορία βίαιων συγκρούσεων που συχνά εξάγονταν και στον υπόλοιπο κόσμο, με πολύ διαφορετικές πολιτιστικές παραδόσεις και πολιτικές συνήθειες. Το ευρωπαϊκό μωσαϊκό είναι εξαιρετικά πολύχρωμο και αυτή ακριβώς η πολυχρωμία προσθέτει σημαντικά στην ομορφιά του.

Η Ευρώπη διαθέτει πλέον ένα δικό της πολιτικό σύστημα, ιδιόμορφο και αποκεντρωμένο, με τους δικούς του κανόνες και τα δικά του θεσμικά όργανα που νομοθετούν σε ένα εξαιρετικά ευρύ πεδίο, ξεκινώντας από τη ρύθμιση των αγορών και φθάνοντας μέχρι τον χώρο της Δικαιοσύνης και της μετανάστευσης. Είναι ένα πολιτικό σύστημα του οποίου η λειτουργία συνέβαλε σημαντικά στην εδραίωση της ειρήνης και της ασφάλειας στην Ευρώπη, στην ενίσχυση των δημοκρατικών θεσμών και της ευημερίας. Αυτό αποτελεί άλλωστε και το μεγάλο αφήγημα της Ευρώπης, όπως θα έλεγαν οι σύγχρονοι κοινωνικοί επιστήμονες. Ένα πολιτικό σύστημα που βασίζεται όμως ακόμη, σε μεγάλο βαθμό, σε διακρατικές διαπραγματεύσεις, συμβιβασμούς και ευρείες συνααινέσεις. Το δημοκρατικό στοιχείο παραμένει αδύναμο, παρά τις επανειλημμένες προσπάθειες που έχουν γίνει μέχρι σήμερα κυρίως με τη βαθμιαία ενίσχυση του ρόλου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Μερικοί μιλούν απαξιωτικά για ένα ατέλειωτο ευρωπαϊκό παζάρι, μόνον που δεν κάνουν καν τον κόπο να σκεφθούν ποια θα μπορούσε να είναι η εναλλακτική λύση. Μήπως κλειστά σύνορα ή και πόλεμοι;

Η Ευρώπη σε περισυλλογή

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί την οργανωμένη έκφραση της σύγχρονης Ευρώπης. Και η ίδια αλλάζει μορφή και λειτουργία με εντυπωσιακούς ρυθμούς, ιδι-

Λουκάς Τσουκάλης

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΑΘΗΝΩΝ, ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΕΛΙΑΜΕΠ

**Οι Ευρωπαίοι
δεν έπαψαν να
αισθάνονται ότι οι
αποφάσεις που τους
αφορούν άμεσα
λαμβάνονται σε
μακρινά κέντρα και με
διαδικασίες που
ελάχιστα οι ίδιοι
γνωρίζουν**

αίτερα τα τελευταία χρόνια. Η υιοθέτηση κοινού νομίσματος και η ένταξη δώδεκα νέων χωρών άλλαξαν πολύ τα δεδομένα. Και όμως, αντί να γιορτάζει, η Ευρώπη βρίσκεται σε περισυλλογή, αν όχι σε κρίση. Αμορφή υπήρξαν τα αρνητικά αποτελέσματα των δημοψηφισμάτων σε Γαλλία και Ολλανδία το 2005 και τώρα προσπαθούμε να μαζέψουμε μερικά κομμάτια μιας φιλόδοξης συνταγματικής συνθήκης που έμελλε να πάρει και αυτή θέση στο γνωστό ράφι της ιστορίας.

Ο γενικός γιατρός θα μιλούσε πιθανότατα για μια περίπτωση βαρυστομαχίας από την οποία υποφέρει σήμερα η Ευρώπη. Εγιναν πάρα πολλά τα τελευταία χρόνια. Οι δραστηριότητες των ευρωπαϊκών οργάνων διευρύνθηκαν με ταχύτατους ρυθμούς, πολλοί νέοι συμπολίτες προστέθηκαν σε αυτό το ιδιότυπο πολιτικό σύστημα. Αλλά οι Ευρωπαίοι δεν έπαψαν να αισθάνονται ότι οι αποφάσεις που τους αφορούν άμεσα λαμβάνονται σε μακρινά κέντρα και με διαδικασίες που ελάχιστα οι ίδιοι γνωρίζουν. Και η αίσθηση αυτή ενισχύθηκε ακόμη περισσότερο με τις αλληπαλλήλες διευρύνσεις και την αυξανόμενη ετερογένεια στο εσωτερικό της Ένωσης. Εφόσον η διάγνωση αυτή ευσταθεί, η θεραπεία θα έπρεπε να περιλαμβάνει ελαφρό φαγητό και περιορισμένες δραστηριότητες για ένα διάστημα, μαζί με κάποιο φάρμακο της λεγόμενης επικουρικής φύσεως (σε απλά ελληνικά, περισσότερη αποκέντρωση και επιστροφή αρμοδιοτήτων στα εθνικά ή περιφερειακά κέντρα).

Ερχονται όμως και οι γιατροί με διάφορες ειδικότητες για να εξετάσουν τον ευ-

ρωπαίο ασθενή. Και οι διαγνώσεις που κάνουν είναι πιο σύνθετες, όπως και η θεραπεία που προτείνουν. Ο ψυχολόγος μιλάει για κρίση της μέσης ηλικίας. Οι βασικοί στόχοι, δηλαδή ειρήνη, δημοκρατία και ευημερία, έχουν σε σημαντικότερο βαθμό επιτευχθεί. Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος είναι αρχαία ιστορία για τις νεότερες γενιές, που θεωρούν τα επιτεύγματα της ΕΕ σχεδόν δεδομένα. Δεδομένοι και οι ευρωπαϊκοί θεσμοί, αλλά μάλλον απόμακροι και βαρετοί. Σίγουρα δεν συνεγείρουν τα πλήθη. Μήπως πρέπει λοιπόν η Ευρώπη να συμβιβαστεί με την ηλικία της, να χαμπλώσει τους ρυθμούς, να πάρει κανένα τονωτικό χάπι και να ετοιμάζεται για πρόωπη (ημι-)συνταξιοδότηση ύστερα από μια πετυχημένη σταδιοδρομία;

Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση σε ένα νέο περιβάλλον

Υπάρχουν και οι γιατροί που επιμένουν σε μια ολιστική προσέγγιση, σε πείσμα της ακραίας εξειδίκευσης που χαρακτηρίζει την εποχή μας. Αυτοί θα εξέταζαν συνολικά το μοντέλο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, αλλά και το περιβάλλον μέσα στο οποίο λειτουργεί. Η διάγνωση που θα έκαναν, συνοδευόμενη από την αντίστοιχη θεραπευτική αγωγή, θα περιελάμβανε πιθανότατα και τα παρακάτω στοιχεία.

Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση υπήρξε προϊόν μιας συνωμοσίας των πολιτικών ηγεσιών, μιας συνωμοσίας όμως με ευγενείς σκοπούς και εντυπωσιακά επιτεύγματα. Βασίστηκε για μεγάλο διάστημα σε μια παθητική συναίνεση των ευρωπαίων πολιτών, που με τη σειρά της στηριζόταν τουλάχιστον σε δύο προϋποθέσεις, δηλαδή τη γενικευμένη εντύπωση ότι η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση έχει θετικές οικονομικές επιδράσεις, χωρίς όμως να επηρεάζει σημαντικά την καθημερινότητα του ευρωπαίου πολίτη. Καμία από τις δύο αυτές προϋποθέσεις δεν θεωρείται πλέον δεδομένη.

Αν όμως αυτή η συνωμοσία της μεγάλης πλειοψηφίας (γιατί υπήρχαν πάντα και οι εξαιρέσεις) των εθνικών πολιτικών ηγεσιών έφθασε στα όριά της, γιατί άλλαξε στην πορεία η ποσότητα και η ποιότητα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, πώς εφαρμόζεται η δημοκρατία σε ένα τόσο ιδιόμορφο πολιτικό σύστημα που δεν διαθέτει σύμβολα και μύθους κοινούς; Από τι υλικά κατασκευάζεται ο ευρωπαϊκός δήμος; Η πολιτικοποίηση και η δημοκρατία έφθασαν επιτέλους στην κορυφή της ευρωπαϊκής ατζέντας. Δεν υπάρχει δρόμος επιστροφής, αλλά ούτε και συμφωνία για το πώς μπορούμε να προχωρήσουμε από εδώ και πέρα.

Για να θυμηθούμε λίγο και την ελληνική

Μια νέα Ενιαία Πράξη για μια Ενιαία Ευρώπη

Θα βοηθούσε ίσως να ξεπεραστεί το συνταγματικό αδιέξοδο

μυθολογία, η Ευρώπη κινδυνεύει σήμερα να συνθλιβεί ανάμεσα στη Χάρυβδη μιας ολοένα επιταχυνόμενης παγκοσμιοποίησης της οικονομίας και στη Σκύλλα ενός αναδυόμενου εθνικισμού. Μπορεί να περάσει η Ευρώπη με επιτυχία ανάμεσα στις Συμπληγάδες και ποιος μπορεί να είναι ο ρόλος της ΕΕ σε ένα παγκόσμιο και περισσότερο πολυπολικό σύστημα; Ιδού η μεγάλη πρόκληση για τους Ευρωπαίους στα χρόνια που έρχονται. Μπορούν να υπερασπιστούν αποτελεσματικά τις δικές τους αξίες και τα συμφέροντά τους σε έναν κόσμο που αλλάζει με ταχύτατους ρυθμούς; Αρκεί να επενδύσουν πρώτα στη δική τους ενότητα. Πολλοί δεν φαίνεται να έχουν πεισθεί ακόμη.

Αβεβαιότητα για το μέλλον

Ζούμε σε μια εποχή μεγάλων οικονομικών αναδιαρθρώσεων που προκαλεί η ραγδαία κατάργηση των οικονομικών συνόρων και ακόμη περισσότερο η τεχνολογική επανάσταση. Γνωρίζουμε από την ιστορία ότι τέτοιες εποχές οδηγούν σε σημαντική αύξηση της παγκόσμιας οικονομικής ευημερίας. Υπάρχουν όμως κερδισμένοι και χαμένοι μέσα σε ένα πλαίσιο ραγδαίων αλλαγών και έντονης ανασφάλειας. Στο μέτρο που η Ευρώπη θεωρείται όχημα της αλλαγής, φυσικό είναι να αντιμετωπίζεται αρνητικά από τους υποψηφίους χαμένους καθώς και όσους αισθάνονται έντονη αβεβαιότητα για το μέλλον.

Σε μια τέτοια εποχή η Ευρώπη δεν μπορεί να αποτελέσει μόνον φορέα αλλαγής και εκσυγχρονισμού. Χρειάζεται και ένα κοινωνικό πρόσωπο. Αρα ο παραδοσιακός καταμερισμός αρμοδιοτήτων μεταξύ ευρωπαϊκών και εθνικών θεσμικών οργάνων οφείλει να προσαρμοστεί στη νέα πραγματικότητα. Πώς όμως γίνεται αυτό στην πράξη δεδομένης της μεγάλης ετερογένειας που χαρακτηρίζει τα κοινωνικά συστήματα των χωρών-μελών αλλά και της περιορισμένης αλληλεγγύης μεταξύ των ευρωπαίων πολιτών; Χρειάζονται πολλά χρόνια ακόμη για να αισθανθούν οι Λάκωνες κοντά στους Λάπωνες.

Η διάγνωση γίνεται περίπλοκη και η προτεινόμενη θεραπεία δύσκολα εφαρμόσιμη. Χρειάζεται η Ευρώπη έναν ανανεωμένο λόγο και καινούργιο όραμα, περισσότερη δημοκρατία και πολιτικοποίηση, κοινωνικό πρόσωπο και ενεργό ρόλο σε ένα ταχύτατα μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον όπου το μέγεθος μετράει. Θα πετύχει; Δεν είναι καθόλου σίγουρο, αλλά αξίζει τουλάχιστον να προσπαθήσουμε. Οι εναλλακτικές επιλογές δεν αφήνουν πολλά περιθώρια αισιοδοξίας για το μέλλον. ●

Στη Σύνοδο Κορυφής του περασμένου Ιουνίου η γερμανική προεδρία εκπλήρωσε την υπόσχεση που περιείχε η συγκρατημένη Διακήρυξη του Βερολίνου, δηλ. «να θέσει την Ευρωπαϊκή Ένωση σε μια ανανεωμένη κοινή βάση πριν από τις ευρωεκλογές του 2009». Υπάρχουν πολλές διαιρέσεις στην Ευρώπη. Καμία όμως δεν είχε για τη γερμανική προεδρία τόση σημασία όση η διάσταση απόψεων ανάμεσα στους «σχολαστικούς» και στους «μινιμαλιστές» του Συντάγματος.

Καμία πλευρά δεν επικράτησε. Οι «σχολαστικοί» του Συντάγματος αναγκάστηκαν να πάψουν να πιστεύουν ότι με μερικές αισθητικές χειρουργικές επεμβάσεις, όπως μια κοινωνική συμπληρωματική διάταξη, το παραπλανημένο κοινό θα ψήφιζε σωστά τη δεύτερη φορά ένα Σύνταγμα. Και οι «μινιμαλιστές» όμως έπρεπε να αποδεχθούν ότι η συνταγματική φιλοδοξία δεν πρόκειται να εξαφανιστεί έτσι απλά στο όνομα μιας Ευρώπης των αποτελεσμάτων. Το συμβολικό κεφάλαιο που έχει επενδυθεί σε αυτήν είναι πολύ μεγάλο. Εν ολίγοις, το προσχέδιο Συντάγματος πρέπει να παραμείνει ταυτοχρόνως ζωντανό και νεκρό.

Θεσμική μεταρρύθμιση με βραχυπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη προοπτική

Ενώ οι ευρωπαίοι ηγέτες πρέπει να αντισταθούν στον πειρασμό να παίζουν ρωσική ρουλέτα με την ιδέα του Συντάγματος και να αναγνωρίσουν ότι δεν είναι ακόμη η ώρα για την αναγέννησή του, η εγκατάλειψη της όλης συνθήκης θα αποτελούσε συνταγή για μια πολιτική κρίση.

Αν' αυτό που πρέπει να βρούμε και πάλι την παραδοσιακή λογική της ευρωπαϊκής ενσωμάτωσης: τη θεσμική μεταρρύθμιση ως μέσο για τη σταδιακή εφαρμογή της απαιτούμενης πολιτικής καινοτομίας που θα οδηγήσει σε μια Ευρώπη της πολιτικά εμπνευσμένης μεταρρύθμισης σε βραχυπρόθεσμο στάδιο και σε ένα σχέδιο Συντάγματος σε μια πιο μακροπρόθεσμη βάση.

Η βραχυπρόθεσμη λύση, πιστεύουμε, έχει όνομα και προηγούμενο: μια νέα Ενιαία Πράξη για μια Ενιαία Ευρώπη. Εδώ θα πρέπει να διακρίνουμε δύο παραλλαγές, μια πολύ φιλόδοξη και μια δεύτερη ίσως πιο ρεαλιστική.

Το πολύ φιλόδοξο σενάριο εξαρτάται από μια θεαματική αύξηση της πολιτικής διορατικότητας εκ μέρους των ευρωπαίων ηγετών και την πίστη τους ότι η ανα-

Philippe Herzog

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ,
ΠΡΩΗΝ ΕΥΡΩΒΟΥΛΕΥΤΗΣ

Καλυψώ Νικολαΐδη

ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΗΣ ΟΞΦΟΡΔΗΣ

βολή της συνταγματικής ατζέντας δεν αποτελεί συνώνυμο της παράλυσης. Στη διάσχιση κορυφής του Ιουνίου θα μπορούσαν να δεσμευθούν στην υιοθέτηση μιας Ενιαίας Πράξης πριν από τις ευρωεκλογές του 2009. Μια τέτοια προσέγγιση διευρύνει την ιδέα μιας «μίνι συνθήκης» και την τοποθετεί εκεί όπου θα έπρεπε ανέκαθεν να βρίσκεται: σε μια φονεϊοναλιστική τροχιά. Η πρώτη Ενιαία Πράξη με «εγκέφαλο» τον Ζακ Ντελντόρ πριν από 20 χρόνια ξεπέρασε την τότε αποκαλούμενη ευρωσκληρύση χαράσσοντας ένα ξεκάθαρο πρόγραμμα δράσης με μία μέθοδο, ένα χρονοδιάγραμμα και μία προθεσμία. Η κρίσιμη θεσμική μεταρρύθμιση για τη ριζική επέκταση της λήψης αποφάσεων με ειδική πλειοψηφία έγινε αποδεκτή από τη Μάργκαρετ Θάτσερ ακριβώς επειδή θεωρήθηκε ένα μέσο για την επίτευξη ενός ιδιαίτερου επιθυμητού σκοπού, την ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς έως το 1992.

Μια νέα Ενιαία Πράξη με πρόγραμμα δράσης και συνέπεια

Μπορούμε να μιμηθούμε αυτή τη μέθοδο σήμερα με μια νέα Ενιαία Πράξη της οποίας οι στόχοι θα είναι προσαρμοσμένοι στην επανένωση της Ευρώπης και στις νέες προκλήσεις που αυτή αντιμετωπίζει. Κατά την άποψή μας, μια τέτοια Ενιαία Πράξη θα πρέπει να προωθεί ένα πρόγραμμα δράσης με συνέπεια και προοπτική, το οποίο θα αφορά τρεις ουσιαστικούς τομείς: Πρώτον, την ολοκλήρωση, ξανά, της ενιαίας αγοράς – στο κάτω κά-

τω αποτελεί το μεγαλύτερο καύχημα και το διαρκέστερο επίτευγμά μας – η οποία αυτή τη φορά θα πρέπει να συμπεριλάβει και την ενίσχυση των πανευρωπαϊκών υποδομών και έργων κοινής ωφελείας. Δεύτερον, την ενδυνάμωση της στρατηγικής της Λισαβόνας με κεντρικές διαρθρωτικές πολιτικές για την κλιματική αλλαγή και την οικονομία της γνώσης και μια ειδική ώθηση στην ενέργεια και στην παιδεία. Και, τρίτον, την ενίσχυση του ρόλου της Ευρώπης ως παράγοντα με παγκόσμια ευθύνη μέσα από μια ανανεωμένη δήλωση του σκοπού και των μέσων για μια συνεπή εξωτερική δράση.

Σε μια νέα Ενιαία Πράξη αυτά τα προγράμματα δράσης θα μπορούσαν να συνοδεύονται από ένα κεντρικό πακέτο θεσμικών μεταρρυθμίσεων. Αν το σχέδιο της Συνταγματικής Συνθήκης πρόκειται να αποτελέσει αντικείμενο επιλεκτικής αντιμετώπισης, ας γίνει αυτό σε ένα εστιασμένο ελάχιστο πεδίο σε αυτά τα οποία δεν μπορούμε να στερηθούμε προκειμένου να επιτύχουμε ένα μίνιμουμ στόχων και όχι αυτά που θα απαιτούσαν νέα δημοψηφίσματα. Ενα τέτοιο πακέτο θα έπρεπε να περιλαμβάνει ένα λειτουργικό Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, τη μεταρρύθμιση της Επιτροπής, την επέκταση της συναπόφασης και της λήψης αποφάσεων με ειδική πλειοψηφία, τη θέσπιση ενός υπουργού των Εξωτερικών ή ενός εκπροσώπου μαζί με μια διπλωματική υπηρεσία και τις ενισχυτικές της δημοκρατίας συναινετικές διατάξεις που περιέχονται στο Σχέδιο Συντάγματος.

Ισως το πακέτο που προτείνουμε είναι υπερβολικά φιλόδοξο γιατί η συμφωνία δεν είναι ακόμη ώριμη σε ουσιαστικούς τομείς. Σε αυτή την περίπτωση μια πιο ρεαλιστική προσέγγιση θα ήταν οι ευρωπαίοι ηγέτες να ενεργήσουν σε δύο φάσεις: να ξεκινήσουν το 2007 ή το 2008 με μια συμφωνία για κεντρική θεσμική μεταρρύθμιση η οποία θα ακολουθηθεί από μια Ενιαία Πράξη που θα καθορίζει την ουσιαστική πολιτική ατζέντα την οποία θα εφαρμόσει η Ένωση μετά το 2009.

Η θεσμική μεταρρύθμιση και η πολιτική ατζέντα δεν είναι δυνατόν να διαχωριστούν και η Ενιαία Πράξη θα μπορούσε ίσως να τις συνδέσει.

Η προσέγγιση που προτείνουμε απαιτεί σεμνότητα και ρεαλισμό, ιδιαίτερα εκ μέρους της Γαλλίας, της οποίας οι πολιτικοί πρέπει να εγκαταλείψουν την ιδέα μιας επαναδιαπραγμάτευσης του Συντάγματος ακολουθούμενης σε σύντομο χρονικό διάστημα από νέο δημοψήφισμα. ●

Λίγες ημέρες πριν από τη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, ο υπουργός Εξωτερικών της Ιταλίας Μάσιμο Ντ' Αλέμα μίλησε στον Αχιλλέα Μητσό, ειδικά για το ΒΗΜΑ ΙΔΕΩΝ, για τα προβλήματα που, κατά τη γνώμη του, συντελούν στο σημερινό επίπεδο κρίσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Αρκετούς μήνες πριν από τη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, στις 22-23 Ιουνίου, είχατε χαρακτηρίσει τη Συνταγματική Συνθήκη μάλλον θύμα παρά αιτία της παρούσας κρίσης. «Ακριβώς».

Εννοείτε μια κρίση εμπιστοσύνης, έτσι δεν είναι; Μια κρίση βαθιά, ή μήπως όχι; «Είναι μια κρίση εμπιστοσύνης, βαθιά, ναι, αλλά όταν μιλάμε για την Ευρώπη πρέπει πάντα να θυμόμαστε τις επιτυχίες. Μιλάμε πάντα για μια εμπειρία, την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία είχε εκπληκτικές επιτυχίες, ιδιαίτερα σε σχέση με άλλες περιοχές. Για παράδειγμα, συνάντησα τον πρόεδρο της Δημοκρατίας της Κορέας. Το πρώτο πράγμα που μου υπογράμμισε ήταν ότι η Ασία ναι μεν είναι ισχυρή αλλά δικάζεται από μίσση, τα οποία παραμένουν μίσση της Ιστορίας της γιατί δεν είχε την ευκαιρία μιας εμπειρίας ανάλογης με αυτήν της Ευρωπαϊκής Ένωσης».

Πολύ σωστά. Μήπως όμως για τη νέα γενιά τα ζητήματα αυτά ίσως θεωρούνται κεκτημένα, εκλαμβάνονται ως δεδομένα, και επομένως οι επιτυχίες χάνουν τη σημασία τους;

«Ναι, αναμφίβολα, αλλά ας πούμε ότι δεν έχουμε ακόμη περάσει εντελώς στη νέα γενιά. Βρισκόμαστε σε μια ενδιάμεση γενιά. Πρέπει λοιπόν πάντα να θυμόμαστε και να υπενθυμίζουμε στους νέους τις επιτυχίες της Ευρώπης. Η ευρωπαϊκή κρίση είναι ωστόσο μια κρίση πολιτική, μια κρίση εμπιστοσύνης, μια κρίση με πολύ βαθιές αιτίες. Αυτό γιατί οι Ευρωπαίοι μέτρησαν τις δυσκολίες της Ευρώπης απέναντι στο πρόβλημα της ανάπτυξης. Μετά τις δυσκολίες, τις θυσίες, όλοι περίμεναν ότι μια Ευρώπη ενωμένη, με ένα ενιαίο νόμισμα, μια εσωτερική αγορά και όλα αυτά, θα μπορούσε να υλοποιήσει την ατζέντα της Λισαβόνας. Πρόκειται για το κατ' εξοχήν ευρωπαϊκό μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα

Ευρώπη: Στρατηγική χωρίς εξουσία

Ο ιταλός υπουργός Εξωτερικών Μάσιμο Ντ' Αλέμα μιλάει στον Αχιλλέα Μητσό

«Η Συνταγματική Συνθήκη είναι μάλλον θύμα παρά αιτία της παρούσας κρίσης»

όσον αφορά την ανάκτηση της ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης με την ταυτόχρονη διατήρηση και ανανέωση του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου».

Διερωτώμαι όμως αν η στρατηγική της Λισαβόνας (όπως καταλαβαίνετε, ως γενικός διευθυντής Ερευνας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ασχολήθηκα πολύ με αυτήν) αποτελεί κάτι περισσότερο από μια διακήρυξη – αναμφίβολα πολύ σημαντική. Αποτελεί πραγματικά μια στρατηγική;

«Είναι μια στρατηγική χωρίς εξουσία, αυτή είναι η δική μου ανάλυση. Η στρατηγική υπάρχει, δεν υπάρχει όμως η εξουσία για την υλοποίησή της. Από την άλλη πλευρά, επιβεβαιώθηκαν οι ευρωπαϊκές δυσκολίες κατά τη διάρκεια κάποιων διεθνών κρίσεων. Η κρίσιμη στιγμή, κατά τη γνώμη μου, ήταν ο πόλεμος στο Ιράκ. Η μεγάλη πλειονότητα της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης ήταν εναντίον του πολέμου και όμως οι κυβερνήσεις, οι θεσμοί, δεν ήταν ικανοί να μετατρέψουν τη θέληση της μεγάλης πλειονότητας του λαού σε πολιτική δράση... Όλοι αναρωτιούνται: έχουμε ένα Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, μια Επιτροπή κτλ., αυτή όμως η θεσμική πραγματικότητα δεν είναι ικανή να ασκήσει την παραμικρή επιρροή σε σχέση με τον πόλεμο. Πρόκειται για στιγμή ιδιαίτερα σημαντική, θα έλεγα δραματική, της ευρωπαϊκής πολιτικής εμπειρίας. Λοιπόν, η ευρωπαϊκή κρίση είναι εδώ. Η ενωμένη Ευρώπη, με το ενιαίο νόμισμα, την αγορά δεν είναι ικανή να εγγυηθεί την καινοτομία, την ανταγωνιστικότητα, το ίδιο το κοινωνικό μοντέλο της, και συγχρόνως μια καθάρη πολιτική δράση σε σχέση με μια σοβαρή διεθνή κρίση».

Ας πούμε, για να δανειστούμε τα δικά σας λόγια, ότι αν δεν μπορούμε να επιτύχουμε στο κοινωνικό μοντέλο πρέπει τουλάχιστον να διατηρήσουμε τον κοινωνικό χώρο.

«Ναι, τον κοινωνικό χώρο. Μπορούμε όμως να συμφωνήσουμε ότι υπάρχουν στοιχεία τα οποία αντιπροσωπεύουν ένα πραγματικό κοινωνικό μοντέλο, με διαφορές μεν, κοινές αξίες δε... Από την άλλη πλευρά οφείλουμε δυστυχώς να επισημάνουμε την αδυναμία της Ευρώπης μέσα στην παγκόσμια πραγματικότητα. Λοιπόν, η δική μου γνώμη, η δική μου ανάλυση είναι ότι η κρίση συνιστά αποτέλεσμα της αδυναμίας της Ευρώπης. Το πρόβλημα δεν είναι ότι υπάρχει πολλή Ευρώπη. Το παράδοξο είναι ότι αυτή η κρίση αποδυνάμωσε μια Συνθήκη η οποία ήταν ήδη αδύναμη αλλά είχε διαμορφωθεί με τη θέληση και σύμφωνα με το πνεύμα της ενίσχυσης των ευρωπαϊκών θεσμών».

Αυτή η κρίση εμπιστοσύνης για την οποία μιλάτε δεν είναι επίσης ως έναν βαθμό αποτέλεσμα του γεγονότος ότι η Ευρώπη ισχυρίζεται πως μπορεί να κάνει πράγματα ενώ στην πραγματικότητα δεν έχει την εξουσία, εξ ου και η απογοήτευση των ανθρώπων οι οποίοι περιμένουν μάταια τις υλοποιήσεις;

«Ναι. Εχω την αίσθηση ότι υπάρχει ένα τεράστιο χάσμα ανάμεσα σε αυτό που περιμένει η κοινή γνώμη από την Ευρώπη και την αληθινή, την πραγματική ικανότητα της Ευρώπης να πράξει, να αποφασίσει. Ακριβώς εδώ όμως, επιμένω, χρειαζόμαστε μια Ευρώπη πιο δυνατή. Ίσως ταυτόχρονα και λιγότερη Ευρώπη σε ορισμένους τομείς, επειδή υπάρχουν πάρα πολλοί κανονισμοί, πάρα πολλή γραφειοκρατία, κανόνες και όλα αυτά. Εχουμε όμως ανάγκη από περισσότερη Ευρώπη στα μεγάλα προβλήματα, κυρίως σε αυτά με παγκόσμια διάσταση. Πιστεύω ότι η κινητήριος δύναμη της ευρωπαϊκής ενοποίησης, της ευρωπαϊκής ενσωμάτωσης υπήρξε για μισό αιώνα η εσωτερική πραγματικότητα της Ευρώπης. Η εσωτερική αγορά, αλλά και η ανάγκη για ειρήνη, για ρύθμιση των συγκρούσεων του παρελθόντος. Διαδοχικά, η ευρωπαϊκή

Ο Μάσιμο Ντ' Αλέμα (αριστερά) με τον Αχιλλέα Μητσό στο παλιό υπουργείο Εξωτερικών
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΗΣ

ενοποίηση σηματοδοτήθηκε από δύο μεγάλες μεταπολεμικές περιόδους: μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά τον Ψυχρό Πόλεμο. Αυτή η εσωτερική πραγματικότητα, όμως, αυτή η ώθηση που προερχόταν από την εσωτερική πραγματικότητα της Ευρώπης, δεν αποτελεί πια σήμερα, νομίζω, την κινητήριο δύναμη. Η ώθηση τώρα έρχεται από τις μεγάλες παγκόσμιες προκλήσεις».

Φοβάμαι όμως ότι απέναντι στη μεγάλη πρόκληση της λεγομένης παγκοσμιοποίησης η Ευρώπη δεν κατάφερε να πείσει ότι αποτελεί πραγματικά ένα μέσο για την αντιμετώπισή της και όχι απλώς έναν φορέα υλοποίησής της.

«Ναι, ακριβώς. Στην πραγματικότητα όμως το πρόβλημα δεν είναι η Ευρώπη, το πρόβλημα είναι η παγκοσμιοποίηση. Στην κοινή γνώμη ορισμένων χωρών υπάρχει η ιδέα ότι χωρίς την Ευρώπη το εθνικό κράτος θα μπορούσε να αντιμετωπίσει καλύτερα την πρόκληση της παγκοσμιοποίησης. Επί παραδείγματι, στη Γαλλία. Ήμουν εκεί για μερικές ημέρες, στην εκστρατεία για το δημοψήφισμα. Η εικόνα που σχημάτιζε κανείς ήταν μιας χώρας η οποία είχε καταληφθεί από τον φόβο. Τον φόβο, ας πούμε, της Αριστεράς, του συνδικαλιστή που έλεγε ότι εξ αιτίας της Ευρώπης τα κοινωνικά δικαιώματά μας απειλούνται κ.ο.κ. Και τον φόβο της Δεξιάς, του πολωνού υδραυλικού, των Τούρκων».

Το ακριβώς αντίθετο αυτού που ισχυρε πριν από 30 χρόνια, όταν η Ευρώπη αποτελούσε την ελπίδα.

«Ναι, αλλά στην πραγματικότητα ίσως η Ευρώπη να μην είναι ικανή να μας προστατεύσει. Ωστόσο η απειλή δεν έρχεται από την Ευρώπη. Κάθε άλλο. Πρέπει επίσης να προσθέσω ότι αυτή η απειλή είναι υπερτιμημένη. Αν δούμε το αποτέλεσμα της διεύρυνσης, δεν είναι ο πολωνός υδραυλικός αυτός που κατακλύζει τη Δυτική Ευρώπη. Νομίζω λοιπόν ότι πολλές όψεις αυτών των προβληματισμών δεν είναι λογικές, αποτελούν στοιχεία της κοινωνικής ψυχολογίας. Αλλά το πρόβλημα είναι εδώ, και πρέπει να πείσουμε την κοινή γνώμη ότι «περισσότερη Ευρώπη» δεν είναι μόνο ένας τρόπος για να προστατευθούμε αλλά και για να σταθούμε στο ύψος των διεθνών προκλήσεων».

Ας πάμε, λοιπόν, στα ζητήματα της εξωτερικής πολιτικής. Ανεξάρτητα από το αν θα έχουμε αντί για «υπουργό Εξωτερικών» «ύπατο αντιπρόσωπο»,

διερωτώμαι: Είναι πράγματι δυνατόν να υπάρξει ενιαία πολιτική όταν υπάρχουν τεράστιες αποκλίσεις;

«Ναι, υπάρχουν και αποκλίσεις. Σήμερα όμως πρέπει να πούμε ότι είναι λιγότερες οι αποκλίσεις από ό,τι στο παρελθόν. Υπάρχουν μερικά σημεία μεγάλης σημασίας στα οποία υφίσταται συμφωνία, για παράδειγμα η Μέση Ανατολή. Ακόμη όμως και όταν υπάρχει συμφωνία, συναντάμε συχνά δυσκολίες. Αυτό που έχουμε όμως πραγματικά ανάγκη είναι να συνεργαστούμε και να αποδεχθούμε κάποια πειθαρχία. Όταν δεν συμφωνούμε, πιστεύω ότι πρέπει να δεχθούμε τη γνώμη της πλειοψηφίας. Αυτό είναι φυσικό...».

Της πλειοψηφίας των κυβερνήσεων ή των λαών;

«Της πλειοψηφίας των κυβερνήσεων, γιατί οι λαοί έχουν πάντα τη δυνατότητα να αλλάξουν κυβέρνηση στις δημοκρατικές χώρες μας. Λέω όμως πάντα, σε σχέση με τον πόλεμο, για παράδειγμα. Αν η ευρωπαϊκή θέση όσον αφορά το Ιράκ είχε αποφασιστεί από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, νομίζω ότι οι ευρωπαϊκοί θεσμοί θα αντιπροσώπευαν τη θέληση της πλειοψηφίας των πολιτών. Αυτό δείχνει ότι πρέπει να ενισχύσουμε τους θεσμούς».

Ωστόσο η Βρετανία εξακολουθεί παρά όλα αυτά να διαθέτει αποκλίνουσα προσέγγιση στα ατλαντικά θέματα και τώρα ένα τμήμα των νέων χωρών της ΕΕ διατυπώνει επίσης αποκλίνουσα γνώμη στο ζήτημα, π.χ., της Ρωσίας.

«Ναι, αυτό είναι αλήθεια. Το πρόβλημα δεν είναι όμως πλέον αυτό που είχαμε την εποχή του πολέμου στο Ιράκ, τη διαίρεση δηλαδή της Ευρώπης ανάμεσα στους «willing» (πρόθυμους) και τους «not willing» (μη πρόθυμους). Σήμερα πα είμαστε αντιμετώπι με την κρίση της μονομερούς πολιτικής των Ηνωμένων Πολιτειών. Οι Ηνωμένες Πολιτείες σήμερα έχουν ανάγκη την Ευρώπη. Έχουμε εδώ μια ιστορική ευκαιρία και δεν είμαστε ικανοί να αναλάβουμε τις ευθύνες μας. Για να αναλάβει κανείς έναν ρόλο, πρέπει επίσης να αναλάβει ευθύνες. Το κάναμε στον Λίβανο και είδαμε τα αποτελέσματα».

Ακριβώς. Και εσείς προσωπικά δραματίσατε καθοριστικό ρόλο.

«Η εικόνα και το σχετικό βάρος της ΕΕ στη Μέση Ανατολή έχουν αλλάξει μετά την περυσινή κρίση του Λιβάνου. Θα πρόσθετα ότι αν οι Αμερικανοί επέλεξαν να αντιμετωπίσουν τον ιρανικό πυρηνικό ζή-

τημα με διαφορετική προσέγγιση σε σύγκριση με το Ιράκ, πιστεύω ότι και αυτό συνέβη λόγω της ευρωπαϊκής δράσης. Στη συνέχεια οι Ευρωπαίοι δεν έπαιξαν καλά, αλλά...».

Αν όμως μου επιτρέπετε, θα ήθελα να θέσω ένα άλλο ζήτημα, πολύ λεπτό, ιδιαίτερα στην Ελλάδα: το ζήτημα της Τουρκίας. Ξέρετε στην Ελλάδα σήμερα οι περισσότεροι λένε ότι είναι υπέρ της ένταξής της. Στην πραγματικότητα, κάποιοι υπήρξαν πάντοτε υπέρ. Άλλοι όμως το μόνο που πραγματικά θέλουν είναι να έχουν την Τουρκία ως υποψήφια για ένταξη χώρα, επειδή έτσι θεωρούν ότι μπορεί να της ασκηθεί μεγαλύτερη πίεση. Την ένταξη όμως αμφιβάλλω αν πράγματι την επιθυμούν.

«Αν αποκλείσουμε εκ των προτέρων την ένταξη της Τουρκίας, θα είναι...».

Καταστροφή;

«... καταστροφή, ναι. Αυτή ήταν η απάντησή μου σε αυτό που είχε αναφέρει ο Σαρκοζί. Εχω όμως την αίσθηση ότι έχουν αλλάξει».

Ναι, η γλώσσα, ο λόγος έχουν αλλάξει.

«Ναι, και αυτό είναι φυσικό· δείχνει ότι η γλώσσα της προεκλογικής εκστρατείας είναι διαφορετική από τη γλώσσα της κυβέρνησης. Μίλησα ειλικρινά με τον γάλλο υπουργό Εξωτερικών Μπερνάρ Κουσνέρ, και, κατά τη γνώμη μου, έχουν πράγματι αλλάξει – και όχι μόνο στη γλώσσα. Κανονικά θα περίμενε κανείς η Γαλλία να προτείνει τη διακοπή των διαπραγματεύσεων. Δεν θεωρεί όμως σε καμία περίπτωση ότι μπορεί να διακόψει τις διαπραγματεύσεις, εκτός από ενδεχομένως κάποιους ειδικούς τομείς. Συνεχίζουμε. Θα είναι μακρά η διαδικασία. Πρέπει να τη διαχειριστούμε με ειλικρινή τρόπο. Το λέω αυτό επίσης σε σχέση και με την Κύπρο, γιατί οι Τούρκοι πρέπει να σεβαστούν τις συμφωνίες· αλλά αυτό πρέπει να το κάνουμε και εμείς».

Ασφαλώς.

«Και τώρα που το σκέφτομαι, υπήρχε μια ευρωπαϊκή δέσμευση για το άμεσο εμπόριο με την Κύπρο. Πρέπει να τη σεβαστούμε».

Πρέπει να τη σεβαστούμε. Όπως επίσης πρέπει να σεβαστούμε και τα ατομικά δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων. «Ναι, πρέπει να σεβαστούμε αυτά τα δικαιώματα και η άποψή μου είναι ότι το να

έχουμε την Τουρκία μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε, ας πούμε, 15 χρόνια (αυτό δεν είναι αύριο...) θα ήταν η μεγαλύτερη απάντηση που η Ευρώπη θα μπορούσε να δώσει στον κίνδυνο μιας σύγκρουσης πολιτισμών, θρησκειών κτλ.».

Πιστεύετε ότι αυτή είναι μια θέση η οποία καθιστά διακριτή την ευρωπαϊκή Αριστερά από τη Δεξιά;

«Λοιπόν, μερικές φορές αναρωτιέμαι: πού είναι η Αριστερά; Πού είναι η Δεξιά στην Ευρώπη; Δεξιά υπάρχει πολλή αλλά...».

Ας διατυπώσω αλλιώς το (τελευταίο) ερώτημά μου: Ποιο είναι το διακύβευμα για την Αριστερά σε όλα αυτά; Στο ζήτημα της Τουρκίας; Στο γενικότερο ζήτημα της Ευρώπης;

«Η σημαία της Αριστεράς θα έπρεπε να είναι – είμαστε – υπέρ της Ευρώπης. Δυστυχώς όμως αυτό δεν ήταν τόσο ξεκάθαρο στο παρελθόν, γιατί στην πραγματικότητα η διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στους φιλο- και τους αντι-ευρωπαίους ήταν μια γραμμή η οποία διαπερνούσε και την Αριστερά σε μεγάλο βαθμό».

Υπήρχε πάντα, και στα κόμματα της Αριστεράς, μια αντιευρωπαϊκή διάσταση, συχνά μειοψηφική αλλά υπαρκτή και σημαντική.

«Λέω λοιπόν ότι αν η Αριστερά είναι η δύναμη η οποία θέλει να ελέγξει την παγκοσμιοποίηση, αν πιστεύουμε ότι δεν είναι η αγορά αυτή που πρέπει να ρυθμίσει το μέλλον αλλά ότι χρειαζόμαστε την πολιτική, τους θεσμούς, και ότι το πρόβλημα είναι πως έχουμε ανάγκη από μια διάσταση της πολιτικής ικανή να ελέγξει τα μεγάλα οικονομικά φαινόμενα, τότε πρέπει να είμαστε υπέρ της Ευρώπης. Η Δεξιά, οι φιλελεύθεροι πιστεύουν ότι το πρόβλημα είναι πως θα διαλύσουμε τους θεσμούς της πολιτικής, επειδή το καθήκον της πολιτικής είναι να κάνει ακριβώς αυτά που υπογορεύει η οικονομία. Για αυτούς λοιπόν δεν υπάρχει ανάγκη για ευρωπαϊκούς θεσμούς, για Επιτροπή, για ψήφο στη βάση της πλειοψηφίας, και όχι της υποχρεωτικής ομοφωνίας. Για εμάς όμως αυτό είναι ουσιώδες. Μια Αριστερά που δεν το καταλαβαίνει πιστεύω πως είναι γερασμένη και άχρηστη».

Δεν νομίζετε όμως ότι και ως προς την Τουρκία υπάρχει ένα ζήτημα Αριστεράς/Δεξιάς, υπό την έννοια της έμφασης στις χριστιανικές αξίες, κάτι που οδηγεί στο να μην μπορούν οι ευρωπαϊκές αξίες να συμπεριλάβουν τους ισλαμιστές;

«Πιστεύω ότι η ιδέα μιας Ευρώπης φρουρίου γύρω από τη χριστιανική ταυτότητα της και όλα αυτά είναι μια ιδέα απολύτως της Δεξιάς. Και η γνώμη μου είναι ότι ο σκληρός πυρήνας της ευρωπαϊκής ταυτότητας είναι το κοσμικό κράτος και η ανεκτικότητα, αυτή είναι η ευρωπαϊκή ταυτότητα. Είναι τελείως αντίθετη στον πόλεμο των θρησκειών. Ο μεγάλος ευρωπαϊκός πολιτισμός γεννήθηκε ακριβώς ενάντιος στον πόλεμο των θρησκειών».

Σας ευχαριστώ. ●

Ποιο είναι το μέλλον της ελληνικής ευρωπαϊκής πολιτικής; Καθώς η Ελλάδα έχει συμπληρώσει 25 χρόνια συμμετοχής στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η τελευταία πενήντα χρόνια ύπαρξης, το ερώτημα αποκτά επιτακτική επικαιρότητα. Με τη φράση «ευρωπαϊκή πολιτική» εννοείται η πολιτική που προβάλλει η Ελλάδα σχετικά με το επιθυμητό πρότυπο οργάνωσης, τη φυσιογνωμία, τον ρόλο, τις εξουσίες, τις αρμοδιότητες και τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από την ένταξη στην Κοινότητα/Ένωση το 1981 η ευρωπαϊκή πολιτική της Ελλάδας πέρασε αρκετές μεταμορφώσεις. Ωστόσο από το 1999 και μετά αποκρυσταλλώθηκε σε αυτό που θα ονομάζαμε «ομοσπονδιακό πρότυπο». Με άλλα λόγια η Ελλάδα υποστηρίζει τη μετεξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε Πολιτική Ένωση ομοσπονδιακού χαρακτήρα και προοπτικές. Ειδικότερα, η Ελλάδα υποστηρίζει σταθερά τη «συνταγματοποίηση» της Ένωσης (υιοθέτηση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος), την ανάπτυξη των αρμοδιοτήτων και πολιτικών της Ένωσης σε νέους τομείς, συμπεριλαμβανομένης της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής άμυνας (ΚΕΠΠΑ/ΕΠΑΑ), τη διεύρυνση της Ένωσης με τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων και την Τουρκία και βεβαίως την ισχυροποίηση των υπερεθνικών θεσμών της ΕΕ (Επιτροπή, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κ.ά.) ώστε να προσφέρουν ένα αποτελεσματικό και δημοκρατικά νομιμοποιημένο σύστημα διακυβέρνησης. Η Ελλάδα επιδεικνύει έτσι υψηλό βαθμό ενθουσιασμού για βαθύτερη ολοκλήρωση, τον υψηλότερο ίσως σήμερα από οποιαδήποτε άλλη χώρα (τουλάχιστον σε ρητορικό επίπεδο προβολής πολιτικής).

Ποιες είναι όμως οι προοπτικές της ευρωπαϊκής πολιτικής για τη δεύτερη εικοσιπενταετία στην Ένωση; Θα συνεχιστεί ο έντονος «ευρωενθουσιασμός» ή η πολιτική θα μετεξελιχθεί σε περισσότερο πραγματιστική; Κατά την άποψή μου οι εξής πέντε αλληλεξαρτώμενοι και αλληλοσυμπληρούμενοι παράγοντες θα προσδιορίσουν το μελλοντικό περιεχόμενο/στόχους της ευρωπαϊκής πολιτικής της χώρας:

1. Ανάπτυξη - Σύγκλιση

Καθώς η Ελλάδα αναπτύσσεται, «εξευρωπαϊάζεται» και συγκλίνει οικονομικά και κοινωνικά με το μέσο επίπεδο ευημερίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αρχίζει να αντιλαμβάνεται ότι ενδεχομένως δεν χρειάζεται αλλά και δεν μπορεί να στηρίζεται στις «μεταβιβάσεις πόρων» από τον προϋπολογισμό (ταμεία κ.ά.) της Ένωσης για την ανάπτυξή της. Ετσι οι «μεταβιβάσεις» αυτές που τα τελευταία είκοσι περίπου χρόνια αποτέλεσαν τον κύριο μοχλό ανάπτυξης θα παύσουν να έχουν μεγάλη σημασία, ιδιαίτερα μετά το 2013 και την εκπνοή του τρέχοντος δημοσιονομικού πλαισίου. Επίσης οι «καθαρές απολαβές» (net receipts) της Ελλάδας από τα ταμεία της Ένωσης θα βαίνουν μειούμενες και τελικώς θα εξαφανισθούν ή θα γίνουν μικρότερες από τις εισφορές στον προϋπολογισμό της διευρυμένης Ένωσης. Ως αποτέλεσμα όλων αυτών η μεγιστοποίηση της ανάπτυξης/ευημερίας στην Ελλάδα, ενώ θα συνεχίσει να προσδιορίζε-

Το μέλλον της ελληνικής ευρωπαϊκής πολιτικής

Από τον ευρωενθουσιασμό στον ευρωρεαλισμό;

Π.Κ. Ιωακειμίδης
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ,
ΜΕΛΟΣ ΔΣ ΤΟΥ ΕΛΙΑΜΕΠ

ται από τη συμμετοχή της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (και ιδιαίτερα στην ΟΝΕ), δεν θα εξαρτάται τόσο άμεσα και καθοριστικά όσο στο παρελθόν από αυτή μέσω των «μεταβιβάσεων». Το γεγονός αυτό μπορεί να αποτελέσει παράγοντα που θα καταστήσει την ευρωπαϊκή πολιτική της Ελλάδας λιγότερο ενθουσιώδη για βαθύτερη ευρωπαϊκή ενοποίηση (π.χ. σε ό,τι αφορά τον δημοσιονομικό ομοσπονδισμό).

2. Ενταξη της εξωτερικής απειλής

Λόγω της συμμετοχής της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η Ελλάδα απέκτησε υψηλότερο αισθημα (και επίπεδο) ασφαλείας και ισχυρότερη διαπραγματευτική δύναμη στο περιφερειακό και διεθνές σύστημα. Τούτο είναι σημαντικό καθώς είναι η μόνη χώρα-μέλος της Ένωσης που «αισθάνεται» ότι αντιμετωπίζει εξωτερική απειλή για την ακεραιότητά της και προβλήματα σταθερότητας στην άμεση περιοχή της. Με σκοπό να ενισχύσει την ασφαλεία της, η Ελλάδα έχει υποστηρίξει από το 1996 και μέχρι σήμερα όλες τις πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφαλείας και άμυνας της ΕΕ. Ωστόσο, εάν η διαδικασία της διεύρυνσης της Ένωσης με την Τουρκία και τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων προχωρήσει, τότε το σύνολο της περιφέρειας της ΝΑ Ευρώπης θα έχει ενσωματωθεί στην ΕΕ και εξ ορισμού θα έχουν εδραιωθεί συνθήκες εμπεδωμένης σταθερότητας, ενώ η οποιαδήποτε «εξωτερική απειλή» θα έχει εκλείψει οριστικά. Κάτω από τις συνθήκες αυτές η Ελλάδα θα συνεχίσει να υποστηρίζει με ενθουσιασμό τη βαθύτερη ολοκλήρωση στον τομέα της άμυνας και εξωτερικής πολιτικής ή μήπως η υποστήριξη θα είναι περιορισμένη ή και ανύπαρκτη;

3. Η θεσμική θέση της Ελλάδας

Η Ελλάδα ανήκει σήμερα στις 9 από τις 27 χώρες-μέλη της Ένωσης που συμμετέχουν στο σύνολο των ενοποιητικών διαδικασιών (ΟΝΕ, αμυντική ολοκλήρωση, καθεστώς Schengen κ.ά.). Αποτελεί δηλαδή μέρος του «εσωτερικού πυρήνα» της ΕΕ. Καθώς όμως εκτιμάται ότι τα «σχήματα» διαφοροποιημένης ολοκλήρωσης θα πολλαπλασιασθούν στη διευρυμένη Ευρωπαϊκή Ένωση, το ερώτημα που τίθεται είναι εάν η Ελλάδα θα συνεχίσει να συμμετέχει σε αυτά. Σε καταφατική περίπτωση, είναι προφανές ότι η Ελλάδα θα συνεχίζει να στηρίζει τη βαθύτερη ολοκλήρωση (σε «διαφοροποιημένες βάσεις»). Εάν όμως (όπως υπάρχουν ορισμένες ενδείξεις) η Ελλάδα αποκλειστεί από διάφορα «ενοποιητικά σχήματα», τότε το πιθανό-

τερο είναι ότι η υποστήριξη προς βαθύτερες μορφές ολοκλήρωσης θα ατονήσει.

4. Υποχώρηση της ΕΕ ως «προτύπου»

Για την Ελλάδα, η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιπροσώπευε μέχρι περίπου το 2004 την πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά «ανεπτυγμένη» ομάδα κρατών, το «πρότυπο» προς το οποίο θα έπρεπε αναπτυξιακά να κατευθυνθεί. Ετσι, οι διάφορες εκδοχές της διαδικασίας εκσυγχρονισμού στην Ελλάδα από το 1974 και μετά είχαν ως σημείο αναφοράς την Ευρωπαϊκή Κοινότητα/Ένωση. Είχαν προσλάβει δηλαδή τον χαρακτήρα του «εξευρωπαϊσμού». Μετά τη διεύρυνση της Ένωσης σε 25 κράτη-μέλη (2004) και στη συνέχεια σε 27 (2007) η ελκυστικότητα της Ένωσης ως «προτύπου ανάπτυξης» έχει συρρικνωθεί. Στη σημερινή Ένωση η πλειονότητα των κρατών-μελών ανήκει στην κατηγορία «των λιγότερο ανεπτυγμένων» από το μέσο επίπεδο της ΕΕ αλλά και από το επίπεδο της Ελλάδας σε αρκετές περιπτώσεις. Η υποχώρηση της Ένωσης «ως πρότυπο» (που ενισχύεται και από την κρίση στην οποία βρίσκεται η ΕΕ) εκτιμάται ότι οδηγεί σε μετριασμό του ενθουσιασμού για βαθύτερη ενοποίηση.

5. Πολιτική «εθνικής ταυτότητας»

Όπως και σε άλλες χώρες-μέλη της Ένωσης, έτσι και στην Ελλάδα παρατηρείται ενίσχυση των συντηρητικών τάσεων σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο με έμφαση στις παραδοσιακές αξίες και στην προβολή της εθνικής ταυτότητας ως (υποτιθέμενη) απάντηση στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης.

Οι εξελίξεις αυτές συνηγορούν υπέρ μιας πιθανής εξασθένησης της έντονης υποστήριξης και του ενθουσιασμού για βαθύτερη ενοποίηση, αν και άλλοι παράγοντες (π.χ. απόψεις της πολιτικής ηγεσίας) μπορεί να οδηγήσουν σε άλλα σενάρια. Πάντως αυτό δεν σημαίνει ότι η Ελλάδα θα περάσει στις «ευρωσκεπτικιστικές» χώρες-μέλη. Κάθε άλλο. Θα συνεχίσει να υποστηρίζει το ομοσπονδιακό μοντέλο για τη συγκρότηση της Ευρώπης αλλά, ενδεχομένως, με επιφυλάξεις για συγκεκριμένες πτυχές της ενοποίησης. Ετσι π.χ. θα είναι μάλλον επιφυλακτική για την περαιτέρω διεύρυνση της Ένωσης (πέρα από την Τουρκία και τα Δυτικά Βαλκάνια) ή για τη διαμόρφωση αυτόνομης αμυντικής πολιτικής (αυτόνομης από το ΝΑΤΟ). Με άλλα λόγια, η ευρωπαϊκή πολιτική θα καταστεί πιο πραγματιστική.

Σε κάθε περίπτωση πάντως είναι προς το συμφέρον της Ελλάδας να συνεχίσει την ευδιάκριτα φιλευρωπαϊκή, φιλενοποιητική πολιτική. ●

Όπως και σε άλλες χώρες-μέλη της Ένωσης, έτσι και στην Ελλάδα παρατηρείται ενίσχυση των συντηρητικών τάσεων σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο

Η ενοποίηση της αγοράς εργασίας

Η διαφοροποίηση αμοιβών και συνθηκών σοβαρό εμπόδιο

Πενήντα χρόνια μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Ρώμης, η Ευρωπαϊκή Ένωση βρίσκεται σε μια φάση στασιμότητας τόσο στο επίπεδο της οικονομικής όσο και σε αυτό της πολιτικής ενοποίησης.

Βέβαια δεν είναι η μοναδική περίοδος στασιμότητας στην ιστορία της ΕΕ. Σήμερα όμως η κατάσταση είναι αρκετά διαφορετική επειδή έχει ήδη ολοκληρωθεί η Εσωτερική Αγορά και έχει πραγματοποιηθεί, εδώ και πέντε χρόνια, έστω και με 12 από τα 15 κράτη-μέλη, η Νομισματική Ένωση. Πρόκειται για δύο πολύ σημαντικές εξελίξεις στην πορεία της οικονομικής ενοποίησης, οι οποίες, σύμφωνα με ορισμένες θεωρητικές προσεγγίσεις, όπως ο νεολεϊτουργισμός, θα μπορούσαν να είχαν ευνοήσει σημαντικές εξελίξεις και στην πορεία της πολιτικής ενοποίησης.

Ωστόσο, ακόμη και αν η Συνταγματική Συνθήκη δεν είχε απορριφθεί με τα δημοψηφίσματα στη Γαλλία και στην Ολλανδία, οι διατάξεις που περιελάμβανε δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν ως το μεγάλο βήμα προς την πολιτική ενοποίηση. Το ερώτημα συνεπώς που τίθεται είναι: Γιατί δεν προχωρεί η ενοποίηση έτσι ώστε η ΕΕ να αποκτήσει πολιτικά χαρακτηριστικά μιας, έστω ιδιότυπης, πολιτείας; Στο ερώτημα αυτό έχουν επιχειρηθεί πολλές απαντήσεις. Αρκετοί συγγραφείς θεωρούν ότι η στασιμότητα οφείλεται στην πρόσφατη διεύρυνση προς 12 νέες χώρες, οι περισσότερες από τις οποίες δεν έχουν ως πρώτη προτεραιότητα την πολιτική ενοποίηση της ΕΕ, αλλά πρωτίστως τη στρατηγική ασφάλεια που τους παρέχει το ΝΑΤΟ.

Άλλοι συγγραφείς θεωρούν ότι υπάρχει σοβαρό έλλειμμα πολιτικής ηγεσίας, η οποία θα μπορούσε να αναλάβει πολιτικές πρωτοβουλίες προς την κατεύθυνση της ενοποίησης. Υπάρχουν επίσης συγγραφείς οι οποίοι θεωρούν ότι η σύμπτωση που υπήρχε μεταξύ Γερμανίας και Γαλλίας προς την κατεύθυνση της ενοποίησης έχει υποχωρήσει σημαντικά και έχουν αναπτυχθεί διαφορετικές οπτικές από τις δύο χώρες σχετικά με το μέλλον της Ευρώπης.

Ωστόσο ίσως θα έπρεπε να εξετασθεί ως υπόθεση εργασίας και μια άλλη ερμηνεία της στασιμότητας, η οποία για να τεκμηριωθεί απαιτείται σοβαρή έρευνα για τον ρόλο των ομάδων συμφερόντων στην ΕΕ.

Είναι γνωστό ότι η πορεία προς την οικονομική ενοποίηση της ΕΕ, από την τελωνειακή ένωση στην ελεύθερη κίνηση των συντελεστών της παραγωγής, στην ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς και στη νομισματική ενοποίηση, ήταν, σε μεγάλο βαθμό, αποτέλεσμα πίεσης των οργανωμένων οικονομικών συμφερόντων, η οποία προφανώς υπερίσχυσε των συμφερόντων που επιθυμούσαν προστασία εντός των εθνικών συνόρων.

Η πραγματοποίηση των πιο πάνω βημάτων προς την οικονομική ενοποίηση απαιτούσε εκχώρηση αρμοδιοτήτων από τα κράτη-μέλη στην ΕΕ προκειμένου να ισχύσει η αρχή της πλειοψηφίας και να ληφθούν αποφάσεις σε κοινοτικό επίπεδο υπό τη μορφή κανονισμών και οδηγιών.

Ναπολέων Μαραβέγιας

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Έπρεπε δηλαδή να λειτουργήσει η ΕΕ ως οιοσπονδιακό κράτος σε τομείς που αφορούν την πλήρη άρση των εμποδίων στις ανταλλαγές, την εγκαθίδρυση της αρχής της ίσης μεταχείρισης μεταξύ εθνικών και κοινοτικών δρώντων και τη νομισματική πολιτική.

Η σημερινή κατάσταση είναι αρκετά προωθημένη όσον αφορά την εκχώρηση εθνικών αρμοδιοτήτων που είναι αναγκαίες για την πλήρη και ανεμπόδιστη κίνηση εμπορευμάτων, ανθρώπων και κεφαλαίων, εφόσον έχουν αρθεί τα δασμολογικά, φορολογικά, τεχνικά, ακόμη και τα νομισματικά εμπόδια, δηλαδή έχουν σε μεγάλο βαθμό ενοποιηθεί οι αγορές προϊόντων και υπηρεσιών καθώς και η αγορά χρήματος.

Προφανώς μένει εκτός ενοποίησης η αγορά εργασίας, που σχετίζεται με την κατ'εξοχήν πολιτική λειτουργία της διανομής των εισοδημάτων, ενώ δεν υπάρχει ευρωπαϊκή δημοσιονομική πολιτική, η οποία σχετίζεται με την αναδιανομή των εισοδημάτων και βρίσκεται στον πυρήνα της οικονομικής διακυβέρνησης.

Η προοπτική έστω και ατελούς ενοποίησης της κατακερματισμένης ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας φαίνεται σήμερα πολύ μακρινή, εφόσον η κινητικότητα της εργασίας, παρά την απελευθέρωσή της, είναι πολύ χαμηλή και οι εθνικές ιστορικές ιδιομορφίες παραμένουν εξαιρετικά σημαντικές (επίπεδα παραγωγικότητας, μισθοί, συνδικαλιστικό κίνημα κ.ά.).

Ποιες ομάδες συμφερόντων όμως πιέζουν για ενοποίηση της αγοράς εργασίας; Είναι ίδιες μ' αυτές που πίεσαν για ενοποίηση τόσο των αγορών προϊόντων και υπηρεσιών όσο και της αγοράς χρήματος; Κι όμως μια σοβαρή εμπειρική έρευνα θα μπορούσε ενδεχομένως να δείξει ότι αυτές οι ομάδες επιχειρηματικών συμφερόντων ίσως επωφελούνται από τη σημερινή κατάσταση της διαφοροποίησης των συνθηκών στις αγορές εργασίας των χωρών-μελών της ΕΕ.

Μια τέτοια έρευνα θα μπορούσε επίσης να αποκαλύψει ότι και οι ομάδες εργατικών συμφερόντων στις χώρες-μέλη όπου επικρατούν καλύτερες συνθήκες από τον μέσο όρο της ΕΕ μπορεί να μην επιδιώκουν την ενοποίηση της αγοράς εργασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο από τον φόβο απώλειας των κεκτημένων.

Αν υποθεθεί ότι δεν ανιχνεύονται πιέσεις παρά μόνον από ομάδες εργατικών συμφερόντων στις χώρες-μέλη όπου οι συνθήκες της αγοράς εργασίας είναι χειρότερες από τον μέσο όρο της ΕΕ, είναι προ-

φανές ότι οι συσχετισμοί ισχύος δεν ευνοούν την ενοποίηση.

Για όσο χρονικό διάστημα δεν ενοποιείται η αγορά εργασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, οι διαφορές στις αμοιβές και στους γενικότερους όρους της εργασίας μεταξύ των χωρών-μελών παραμένουν σημαντικές και συνεπώς δεν ευνοείται η συγκρότηση κοινών συμφερόντων μεταξύ των εργαζομένων σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Αν μεταξύ όλων των ευρωπαίων εργαζομένων μπορούσαν να συγκροτηθούν κοινά συμφέροντα λόγω της κοινότητας των συνθηκών στην αγορά εργασίας, τότε θα είχε νόημα η κοινή πανευρωπαϊκή πολιτική εκπροσώπησή τους, η οποία ίσως θα μπορούσε να οδηγήσει σταδιακά σε πραγματικά ευρωπαϊκά πολιτικά κόμματα με προγράμματα σχετικά με τη διανομή των εισοδημάτων σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Στην περίπτωση αυτή, τα ευρωπαϊκά πολιτικά κόμματα προφανώς θα συμπεριλάμβαναν στα προγράμματά τους κατευθύνσεις αντίστοιχες με την πολιτική ιδεολογία τους για μια πραγματική ευρωπαϊκή δημοσιονομική πολιτική, ουσιαστικά δηλαδή για μια αναδιανεμητική πολιτική η οποία θα συνόδευε την πρωτογενή διανομή των εισοδημάτων, όπως αυτή θα διαμορφωνόταν στην ενοποιημένη ευρωπαϊκή αγορά εργασίας.

Ετσι θα είχε γίνει το πιο σημαντικό βήμα πολιτικής ενοποίησης της ΕΕ διότι, όπως συμβαίνει στο εσωτερικό των εθνικών κρατών, τα ευρωπαϊκά πολιτικά κόμματα θα είχαν ιδεολογικοπολιτικές θέσεις για τη δημοσιονομική πολιτική, δηλαδή για την είσπραξη φόρων και την κατανομή των δαπανών. Με τον τρόπο αυτόν θα μπορούσε να δημιουργηθεί και να ασκηθεί σταδιακά μια ευρωπαϊκή δημοσιονομική πολιτική που θα αποτελούσε τον πυρήνα της πολιτικής και οικονομικής διακυβέρνησης σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Είναι έτσι δυνατόν να υποστηριχθεί, πάντοτε ως μια υπόθεση προς διερεύνηση, ότι τα όρια της ενοποίησης της ΕΕ προς μια ομοσπονδιακής έμπνευσης πολιτεία τίθενται, μεταξύ άλλων, και από τον συνεχιζόμενο κατακερματισμό της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας σε επί μέρους εθνικές αγορές. Βεβαίως, το αν η πλήρης ενοποίηση των αγορών αυτών στην ΕΕ θα μπορούσε μακροχρονίως, ανεξάρτητα από τον ρόλο των ομάδων συμφερόντων, να οδηγήσει και στην ενοποίηση της αγοράς εργασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο αποτελεί ένα κρίσιμο ερώτημα. ●

Ενόσω δεν ενοποιείται η αγορά εργασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, οι διαφορές στις αμοιβές και στους γενικότερους όρους της εργασίας μεταξύ των χωρών-μελών παραμένουν σημαντικές

Η ανάγκη μιας νέας στρατηγικής επικοινωνίας

Για μια ρεαλιστικότερη θεώρηση της διεύρυνσης της ΕΕ προς ανατολάς

Η σταθερότητα στα Βαλκάνια αποτελεί ζωτικό συμφέρον για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα τραγικά γεγονότα της περασμένης δεκαετίας έπεισαν γι' αυτό, όπως και ότι η σταθερότητα στην περιοχή είναι άρρηκτα δεμένη με την ευρωπαϊκή της προοπτική. Ήδη η Βουλγαρία και η Ρουμανία προσχώρησαν στην Ένωση. Τα Δυτικά Βαλκάνια περιβάλλονται πλέον εξ ολοκλήρου από κράτη-μέλη της ΕΕ, πράγμα που υπογραμμίζει τον κίνδυνο από μια τυχόν «μαύρη τρύπα» στο εσωτερικό της Ένωσης, αλλά και το γεγονός ότι το ιστορικό εγχείρημα της διεύρυνσης του 2004-2007 δεν μπορεί να θεωρηθεί πως ολοκληρώθηκε έως ότου και η περιοχή αυτή αποτελέσει τμήμα της ενωμένης Ευρώπης.

Για τις χώρες και τους λαούς των Δυτικών Βαλκανίων, η ευρωπαϊκή προοπτική αποτελεί τον στόχο που συσπειρώνει όλες τις δυνάμεις της μεταρρύθμισης και της προόδου. Είναι το μόνο όραμα που μπορεί να αντιπαρατεθεί με επιτυχία στα καταστροφικά ρεύματα αναδιπλώσης, εθνικισμού και πολυδιάσπασης που τόσα δεινά έφεραν στην περιοχή και παραμένουν ακόμη ισχυρά.

Μετά το 1999 η ευρωπαϊκή προοπτική αποτέλεσε τον ακρογωνιαίο λίθο της πολιτικής της ΕΕ για τα Δυτικά Βαλκάνια. Η πολιτική αυτή έχει ως τελικό στόχο την πλήρη ένταξη όλων των χωρών, αλλά – όπως και στην προηγούμενη διεύρυνση – προϋπόθεση γι' αυτό είναι η εκπλήρωση από μέρους τους των κριτηρίων της Κοπεγχάγης, όπως και ορισμένων ειδικών όρων που σχετίζονται με την υπέρβαση των συγκρούσεων της προηγούμενης δεκαετίας. Η στρατηγική αυτή – που υποστηρίζεται και από πολύπλευρη και μαζική βοήθεια – επιβεβαιώθηκε πανηγυρικά και υιοθετήθηκε ως «κοινή ατζέντα» ΕΕ - Δυτικών Βαλκανίων στη συνάντηση κορυφής της Θεσσαλονίκης το 2003.

Η νέα πολιτική της Ένωσης στα Δυτικά Βαλκάνια φαίνεται να απέδωσε καρπούς, καθώς συνέβαλε καίρια σε σημαντικά βήματα που σημειώθηκαν στην περιοχή: αποσοβήθηκαν ή τέθηκαν γρήγορα υπό έλεγχο με ουσιώδη ευρωπαϊκή παρέμβαση νέες κρίσεις (πΓΔ Μακεδονίας και Πρέσεβο 2001, Σερβία-Μαυροβούνι 2002, ανεξαρτητοποίηση Μαυροβουνίου 2006), επικράτησαν παντού δημοκρατικές κυβερνήσεις, πραγματοποιήθηκαν πολλές μεταρρυθμίσεις και οι οικονομίες βρίσκονται γενικά σε ανοδική πορεία, αναπτύχθηκε αξιοπρόσεκτα η περιφερειακή συνεργασία.

Οθων Αναστασιάδης
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΕΝΤΡΟΥ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΤΗΣ ΟΞΕΦΟΡΔΗΣ

Το οικονομικό χάσμα ανάμεσα στις χώρες της Ανατολικής και της Δυτικής Ευρώπης είναι βαθύ και χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή ώστε να μην προκαλέσει κοινωνική δυσανεμία και αποσταθεροποίηση

Ως αποτέλεσμα των θετικών αυτών εξελίξεων, όλες οι χώρες της περιοχής προσέγγισαν περισσότερο την ΕΕ: η Κροατία διαπραγματεύεται ήδη την ένταξή της, η πΓΔ Μακεδονίας ανακηρύχθηκε υποψήφια χώρα, νέες συμφωνίες «Σταθεροποίησης και Σύνδεσης» υπογράφηκαν ή μονογραφήθηκαν με την Αλβανία και το Μαυροβούνι, ενώ και η Βοσνία και η Σερβία βρίσκονται σε διάφορα στάδια σύναψης τέτοιων συμφωνιών.

Από την άλλη πλευρά, οι εξελίξεις στα Δυτικά Βαλκάνια δεν είναι δυστυχώς μονοσήμαντα θετικές. Μείζονα ζητήματα (καθεστώς Κοσόβου, λειτουργικότητα Βοσνίας-Ερζεγοβίνης) δεν έχουν επιλυθεί και οι προσπάθειες επίλυσής τους αναδεικνύουν το γεγονός πως οι συγκρούσεις του παρελθόντος δεν έχουν ακόμη ξεπεραστεί οριστικά. Το ίδιο προκύπτει και από τις δυσκολίες στη συνεργασία με το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Η λειτουργία των πολιτικών συστημάτων παραμένει συχνά προβληματική, με τη μεγάλη επιρροή ακραίων δυνάμεων ή και του οργανωμένου εγκλήματος, όπως και με την έκταση της διαφθοράς. Οι οικονομίες παραμένουν ευθραυστές, με απαράδεκτα υψηλά επίπεδα ανεργίας και αδύναμες υποδομές.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να προβληματιστεί πάνω στα αίτια της ανησυχητικής επιβράδυνσης των μεταρρυθμίσεων που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια στα Δυτικά Βαλκάνια και στον δυναμισμό που επιδεικνύει ο ακραίος εθνικισμός. Θα πρέπει ίσως να επικεντρώσουμε περισσότερο την προσοχή μας σε ορισμένους κρίσιμους τομείς, όπως η λειτουργία του πολιτικού συστήματος, η πάλη κατά του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς και η παιδεία. Θα πρέπει ακόμη να εξετάσουμε – με ρεαλισμό αλλά και με φαντασία – πώς θα περιορισθούν οι αρνητικές επιπτώσεις από τις ρυθμίσεις που έχουν δρομολογηθεί για το Κόσοβο, που, ακόμη και στα καλύτερα «σενάρια», κινδυνεύουν να κλονίσουν σοβαρά την περιοχή και την αξιοπιστία βασικών ευρωπαϊκών αξιών, όπως η πολυπολιτισμικότητα, η αλληλεγγύη και η ανοχή προς τον «άλλο». Σε όλα αυτά, η ενότητα της ΕΕ αποτελεί αποφασιστικό παράγοντα. Θα πρέπει ίσως να αναζητήσουμε τις ρίζες μερικών θεμελιωδών βαλκανικών προβλημάτων σε κοινά ευρωπαϊκά προβλήματα που χρήζουν ευρωπαϊκής και όχι βαλκανικής απάντησης: η μειωμένη δημοκρατική νομιμοποίηση των πολιτικών μας συστημάτων και της ίδιας της Ευρώπης, η ανεπάρκεια των δυναμι-

κών και κινήτρων για ολοκλήρωση, πέραν από το οικονομικό πεδίο, με τη συνακόλουθη φυγή προς την εθνικιστική αναδιπλώση και τον λαϊκισμό.

Η ΕΕ έχει επανειλημμένα – και πρόσφατα – επαναβεβαιώσει ότι το μέλλον των Δυτικών Βαλκανίων είναι εντός της «Ευρώπης». Αν τα Βαλκάνια καθυστερούν στην ευρωπαϊκή τους πορεία, αυτό δεν οφείλεται στην «ενταξιακή κόπωση» που επικρατεί στην Ευρώπη, αλλά στα προβλήματα στις χώρες αυτές. Είναι περίπου βέβαιο ότι το χρονοδιάγραμμα ένταξης των Δυτικών Βαλκανίων δεν θα διαταραχθεί από τις εσωτερικές μεταρρυθμίσεις της Ένωσης, εφόσον αυτές προχωρήσουν έστω και σχετικά ομαλά. Εξάλλου η ένταξη των Βαλκανίων δεν αποτελεί από οικονομική και κοινωνική άποψη μείζονα πρόκληση όσον αφορά τη λεγόμενη «απορροφητική ικανότητα» της Ένωσης. Μια πτυχή που θα πρέπει ωστόσο να αναλυθεί είναι οι θεσμικές επιπτώσεις από τη προσχώρηση έξι-επτά ακόμη μικρών ή πολύ μικρών κρατών.

Σε τελευταία ανάλυση, η τύχη και η ευρωπαϊκή προοπτική των Δυτικών Βαλκανίων βρίσκεται πρώτα και κύρια στα χέρια των λαών και των ηγεσιών τους. Ούτε «από μηχανής θεός» υπάρχει που θα λύσει τα προβλήματά τους, ούτε κάποια «διεθνής συνωμοσία» για να τα κρατήσει πίσω. Και όταν ακόμη εξωτερικοί παράγοντες ασκούν αρνητική επίδραση, αυτό διευκολύνεται από τις καταστάσεις που διαμορφώνονται εσωτερικά στην περιοχή. Στο θεμελιώδες δίλημμα «πίσω στον εθνικισμό και στις συγκρούσεις ή μπροστά προς τη συμφιλίωση, τις μεταρρυθμίσεις και την Ευρώπη» μόνο οι ίδιες οι χώρες μπορούν να απαντήσουν.

Η Ελλάδα, μαζί με δύο-τρεις κοινοτικούς της εταίρους, έχει το μεγαλύτερο συμφέρον από την εμπέδωση της σταθερότητας, την ανάπτυξη και την ευρωπαϊκή πορεία των Δυτικών Βαλκανίων. Ως γνωστόν, η χώρα μας, ύστερα από μια περιπετειώδη εκκίνηση, κατόρθωσε τελικά να αναδειχθεί σε σημαντικό εποικοδομητικό παράγοντα στη διαμόρφωση και υλοποίηση της ευρωπαϊκής πολιτικής για την περιοχή, με αποκορύφωμα την ελληνική προεδρία του 2003. Στη σημερινή κρίσιμη φάση, θα πρέπει, πιστεύω, να ενισχύσουμε αυτόν τον θετικό ρόλο, αξιολογώντας στις ορθές τους διαστάσεις τις εναπομένουσες διαφορές με βόρειους γείτονες και επικεντρώνοντας με αυτοπεποίθηση στα μείζονα θέματα (περιφερειακή σταθερότητα, ευρωπαϊκή προοπτική). ●

Το μέλλον της ευρωπαϊκής γεωργίας

Προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας και της υπαίθρου

Οι συζητήσεις για το μέλλον της γεωργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν περιορίζονται μόνο σε προβληματισμούς σχετικά με την οικονομική βιωσιμότητα ενός παραδοσιακού παραγωγικού κλάδου στις νέες συνθήκες παγκόσμιου ανταγωνισμού. Επεκτείνονται εκ των πραγμάτων στους νέους ρόλους που διαδραματίζει η γεωργία στην οικονομία και στην ποιότητα ζωής των κοινωνιών. Θέμα όχι μόνο τεχνικό, αλλά επίσης έντονα πολιτικό και ιδεολογικό.

Ο διατροφικός ρόλος της ευρωπαϊκής γεωργίας είναι πάντα επίκαιρος και στρατηγικός. Είναι ωστόσο διαφορετικός από το παρελθόν. Εδώ και καιρό το ζήτημα στην Ενωμένη Ευρώπη δεν είναι η επάρκεια αλλά η ποιότητα και η ασφάλεια των τροφίμων.

Ο περιβαλλοντικός ρόλος της γεωργίας είναι καθοριστικός για την ποιότητα ζωής και την υγεία των πληθυσμών. Η γεωργία είναι ο μεγαλύτερος χρήστης και καταναλωτής φυσικών πόρων. Αξιοποιεί παραγωγικά, επηρεάζει τη βιοποικιλότητα, μορφοποιεί τα τοπία σε εδάφη που καλύπτουν πάνω από το 50% της συνολικής έκτασης της ΕΕ. Στα κράτη-μέλη η γεωργία απορροφά ποσοστό 60%-85% της συνολικής κατανάλωσης νερού. Από τον τρόπο που ασκείται η γεωργία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό η ποιότητα του περιβάλλοντος τοπικά και υπερτοπικά.

Οι ενεργειακές καλλιέργειες καθώς και ανανεώσιμες φυτικές πρώτες βιομηχανικές ύλες, που υποκαθιστούν ρυπογόνες και αναλώσιμες πετροχημικές, ανοίγουν νέες παραγωγικές διεόδους στη γεωργία. Η επέκτασή τους ωστόσο και η επιδίωξη της οικονομικής βιωσιμότητας δεν πρέπει να οδηγούν σε αρνητικές για το περιβάλλον εντατικές γεωργικές πρακτικές. Εξάλλου θα πρέπει οι ανταγωνιστικές χρήσεις της γεωργικής γης να εξασφαλίζουν ισορροπία μεταξύ διατροφικών και ενεργειακών αναγκών.

Το υψηλό κόστος της ποιότητας

Να υπογραμμίσουμε τα πολιτισμικά στοιχεία που συνδέουν τις ευρωπαϊκές κοινωνίες με πατροπαράδοτα, περιφερειακά και τοπικά, διατροφικά και γαστρονομικά πρότυπα. Η ΕΕ έχει ενσωματώσει ήδη στη νομοθεσία της την κατοχύρωση γεωγραφικών ονομασιών προέλευσης για γεωργικά της προϊόντα.

Το ερώτημα είναι με ποιές προϋποθέσεις μπορεί να είναι οικονομικά, κοινωνικά και οικολογικά βιώσιμη η ευρωπαϊκή γεωργία και αν αντέχει στον παγκόσμιο ανταγωνι-

Ανδρέας Κόρακας

ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΣ,
ΠΡ. ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ

σμό. Μπορεί να διατηρήσει τα αυστηρά και υψηλού κόστους πρότυπα σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος και την ασφάλεια των τροφίμων; Μπορεί να αντισταθεί στις εισαγωγές τροφίμων και σπόρων με γενετικά τροποποιημένους οργανισμούς ή κρεάτων με ορμόνες; Μπορεί να απαγορεύει σε τρίτες χώρες να σφετερίζονται στις παγκόσμιες αγορές τις ευρωπαϊκές ονομασίες προέλευσης;

Η πολυλειτουργική γεωργία

Στα πιο πάνω θέματα συγκρούονται δύο σχολές σκέψης.

Η μία κρίνει τη γεωργία όπως όλες τις άλλες οικονομικές δραστηριότητες και προκρίνει την ελεύθερη διεξαγωγή του παγκόσμιου εμπορίου και ανταγωνισμού.

Η άλλη υποστηρίζει ότι η γεωργία ασκεί και σημαντικές κοινωνικές λειτουργίες που δεν μπορεί να ρυθμίσει η αγορά από μόνη της, δίχως δημόσια παρέμβαση. Οι αρχές που προτάσσονται αντί των κανόνων της αγοράς είναι: α) η προστασία του περιβάλλοντος, β) η αρχή της πρόληψης για την αποφυγή περιβαλλοντικών ή διατροφικών κινδύνων, έστω και αν δεν υπάρχει πλήρης επιστημονική απόδειξη, γ) ο σεβασμός βασικών κανόνων κοινωνικής προστασίας, δ) ο σεβασμός της πολιτισμικής ιδιαιτερότητας, ε) η πολυλειτουργική γεωργία που παράγει συγχρόνως με τα προϊόντα και κοινωνικά αγαθά.

Η συμμόρφωση προς τις αρχές αυτές συ-

νεπάγεται αυξημένο κόστος παραγωγής για τους αγρότες της ΕΕ σε σύγκριση με αυτούς των τρίτων χωρών. Οι εισοδηματικές ενισχύσεις της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής που αποφασίστηκαν το 2003 έχουν κοινωνικά ανταποδοτικό χαρακτήρα, αντισταθμίζοντας το κόστος των παραγόμενων δημόσιων αγαθών από την πολυλειτουργική γεωργία (καθαρό περιβάλλον, μορφοποιημένα τοπία, ασφαλή και ποιοτικά τρόφιμα, δημόσια υγεία, ανάδειξη του διατροφικού πολιτισμού κ.ά.).

Τη γεωργία της ΕΕ θα μπορούν να κινήσουν στο μέλλον ακόμη λιγότεροι αγρότες, πλήρους ή μερικής απασχόλησης, καλά καταρτισμένοι, διασυνδεδεμένοι (ατομικά ή συλλογικά) με εμπορικά δίκτυα και υποστηρικτικές υπηρεσίες που παρέχουν τεχνική βοήθεια, που αξιοποιούν τις τεχνολογίες της γνώσης και της πληροφορίας. Οι ειδικοί κρίνουν ότι τα ποιοτικά προϊόντα αποτελούν προνομιακό χώρο ανταγωνισμού για την ευρωπαϊκή γεωργία στις παγκόσμιες αγορές εκεί όπου υπάρχουν ή αναδύονται νέα εύπορα στρώματα καταναλωτών.

Η ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας πρέπει να συμβαδίζει ωστόσο με την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου. Σε φθίνουσες και γερασμένες τοπικές κοινωνίες δεν ευδοκίμουν η ανταγωνιστική γεωργία ούτε άλλες αξιόλογες δραστηριότητες.

Οι ευρωπαϊκές κοινωνίες της υπαίθρου, ακόμη και οι πιο περιθωριοποιημένες, μπορούν με δημόσια στήριξη και τοπικές πρωτοβουλίες να γίνουν υποδειγματικοί τόποι ανάπτυξης και ποιότητας ζωής, αξιοποιώντας τις δυνατότητες της πράσινης οικονομίας, προσφέροντας ποιοτικά προϊόντα και υπηρεσίες, δημιουργώντας εισοδήματα και απασχόληση σε δυναμικούς, κυρίως εξωγεωργικούς κλάδους.

Στη σημερινή εποχή της παγκοσμιοποίησης η μαζικότητα και η ομοιοτυπία συμβαδίζουν με την αναζήτηση και ανάδειξη της ιδιαιτερότητας και της τοπικότητας. Οι νέες τεχνολογίες εξάλλου επιτρέπουν υπερτοπικές συνεργασίες, δικτυώσεις και συναλλαγές που σπάνε την απομόνωση.

Στο ερώτημα αν μπορούμε να αφήσουμε έκθετη την ευρωπαϊκή γεωργία στο έλεος της παγκόσμιας αγοράς απαντάμε όχι. Αυτό ωστόσο είναι εφικτό κάτω από προϋποθέσεις: πρώτον, ότι η εφαρμογή της νέας ΚΑΠ στα κράτη-μέλη θα επιβεβαιώσει με αξιοπιστία τις προσδοκίες· δεύτερον, ότι η ΕΕ θα εξακολουθήσει να υπερασπίζεται στον ΠΟΕ τη δομή και τη λογική της νέας ΚΑΠ· τρίτον, ότι οι αναγκαίοι χρηματικοί πόροι δεν θα υποστούν τυφλές περικοπές στο εσωτερικό της Ένωσης. ●

